

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

Anja Cevzar

LEPOTA KOT POT (DO) BOGA

DIPLOMSKO SEMINARSKO DELO

Ljubljana, 2018

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

DVOPREDMETNI UNIVERZITETNI PROGRAM TEOLOŠKI ŠTUDIJI

Anja Cevzar

LEPOTA KOT POT (DO) BOGA

DIPLOMSKO SEMINARSKO DELO

**Mentorica:
Doc. dr. Mateja Pevec Rozman**

Ljubljana, 2018

Zahvala

Najlepša hvala doc. dr. Mateji Pevec Rozman za vse strokovne nasvete, spodbudo, pomoč in mentorstvo pri diplomskem delu.

Hvala mojim najbližjim, ki mi omogočajo študij in me podpirajo.

Hvala dobremu Bogu za vse velike in male lepote tega življenja.

Seznam uporabljenih kratic in okrajšav

SP – Sveto pismo (SSP)

SZ – Stara zaveza

NZ – Nova zaveza

CD – Cerkevni dokument

CD 82 – *Pismo umetnikom*

KKC – Katekizem katoliške Cerkve

v. – vrstica

Vsebina

Zahvala.....	II
Seznam uporabljenih kratic in okrajšav	III
UVOD.....	1
1. LEPOTA – OSNOVNI POJMI.....	3
1.1 Izvor in pomen besede lepota	3
1.2 Filozofska opredelitev pojma lepote.....	4
1.3 Svojevrstnost transcendentalne lepote	5
1.4 Sveti Avguštín o Lepoti.....	7
1.5 Hans Urs von Balthasar o lepoti	9
1.6 Estetika: nauk o lepem.....	10
2. LEPOTA KOT POT	13
2.1 Pismo umetnikom.....	13
2.2 Bistveni poudarki Pisma umetnikom.....	13
2.2.1 Umetnik – podoba Boga stvarnika.....	14
2.2.2 Svojski poklic umetnika.....	15
2.2.3 Umetniški poklic v službi lepote.....	15
2.2.4 Umetnik in skupni blagor.....	16
2.2.5 Umetnik in skrivnost učlovečene Besede	16
2.2.6 Rodovitna zveza med evangelijem in umetnostjo	17
2.2.7 Začetki.....	17
2.2.8 Srednji vek	18
2.2.9 Humanizem in renesansa	18
2.2.10 K obnovljenemu dialogu	19
2.2.11 V duhu II. vaticanskega koncila	19
2.2.12 Cerkev potrebuje umetnost	20
2.2.13 Ali umetnost potrebuje Cerkev?	20
2.2.14 Poziv umetnikom	21
2.2.15 Duh Stvarnik in umetniški navdih	21
2.2.16 »Lepota«, ki odrešuje.....	22
2.3 Lepota v umetnosti	24
2.4 Vloga umetnosti v krščanstvu.....	24
2.5 Lepota v Novi zavezi	28
2.5.1 Matejev evangelij.....	28
2.5.2 Markov evangelij	30
2.5.3 Lukov evangelij	30

2.6 Bog – stvarnik Lepote in umetnost(i).....	32
3. LEPOTA – PRINAŠALKA VSEBINE.....	34
3.1 O današnji lepoti.....	35
Sklepne misli.....	37
POVZETEK.....	40
SUMMARY.....	41
Reference.....	42

UVOD

»Lepota bo rešila svet.«
(F. Dostojevski)

Lepota je širok pojem, ki se lahko nanaša na obliko ali vsebino (ali pa kar na oboje) nečesa; lepota je pridevnik, s katerim različni ljudje različne stvari označijo za lepe; lepota je občutje, ki ga posamezniki doživljajo ob različnih trenutkih v življenju in Lepota je celo Bog sam, ki se človeku v tem svetu približuje preko ustvarjene lepote. Celoto v tem svetu od vekomaj predstavljata oblika in vsebina, skupaj, v prepletu in sodelovanju. Človek za celovito dožemanje potrebuje oboje, a kaj pri tem je tisto, kar že od nekdanj nagovarja človeka? Prevzame pozornost, nagovori, privabi, povabi in prevzame, potem pa spreminja in morda celo (od)reši. Kaj je tisto, kar kultivira vsakdan in daje običajnemu »tisto nekaj«, zaradi česar potem nekaj postane posebno, usklajeno, harmonično, dobro, resnično ... skratka lepo?

Diplomska naloga obravnava vprašanje lepote kot četrte transcendentalije¹. Najprej sem pojem lepote poskušala opredeliti z nekaj osnovnimi definicijami in pojasniti etimološki izvor ter pomen besede, sledi kratek zgodovinski pregled pojma lepote s teorijami najpomembnejših mislecev, ki so se tej tematiki posvečali v svojih filozofskih razmišljanjih in raziskovanju.

Po opredelitvi lepote in umestitvi v širši kontekst sledi poglavje, ki analizira pojem lepote v Svetem pismu, v Novi zavezi, natančneje v sinoptičnih evangelijih. Nadalje sledi poglavje, ki poskuša pokazati, da je lepota lahko ena izmed poti, po kateri Bog nagovarja človeka in po kateri lahko človek spozna Boga (tudi v današnjih za marsikoga neestetških razmerah). V tem poglavju obravnavam tudi enega pomembnih cerkvenih dokumentov, ki govori o vlogi umetnosti v krščanstvu – *Pismo umetnikom* (CD 82), ki ga je napisal papež Janez Pavel II leta 1999. Od takrat je minilo že skoraj 20 let, a kljub času, ki je vmes že pretekel, in spremembam, ki so se vmes zgodile, ostaja vsebina dotičnega Cerkvenega dokumenta aktualna in uporabna še danes.

---

¹ Transcendentalija – skupna »lastnost«, ki je lastna vsakemu bivajočemu oz. celoti (bivajočega) prav zaradi skupnega temelja v biti; določilo, ki pripada vsakemu bivajočemu oz. celoti bivajočega na temelju biti, gre torej za vseobsežno določilo, ki presega (transcendere) posamične lastnosti, ki so lastne bivajočemu. (Klun 2002, 76)

Sledi poglavje, ki aktualizira ugotovitve prejšnjih poglavij in jih poskuša umestiti v kulturno-zgodovinski kontekst sodobnega časa. V sklepu so navedene ključne ugotovitve, podprte z bistvenimi argumenti. S pomočjo ugotovitev naštetega raziskovalnega dela bom poskušala poiskati argumente v prid trditvi, da je lepota lahko tudi odlično sredstvo za posredovanje Besede.

Diplomsko delo je izključno teoretične narave, pri svojem delu uporabljam sledeče metode: analitično pri pregledu že znanega gradiva, komparativno pri primerjanju različnih vsebin istega področja in na koncu še sintetično pri povzemanju ugotovitev, v zaključku pa na osnovi raziskanih vsebin povzemam lastne ugotovitve.

Tema diplomske naloge me je pravzaprav našla, ko sem bila sama na poti, na poti v Santiago de Compostella. Ker sem o teologiji lepote kot dvopredmetna študentka slišala zelo malo, sem se odločila, da ta tema ne bo ostala le v mislih, ko pa lepota zmore toliko več, saj je lahko pot, ki človeka na koncu pripelje do Lepote same.

1. LEPOTA – OSNOVNI POJMI

*»Vprašaj lepoto zemlje, vprašaj lepoto morja, vprašaj lepoto ozračja,
ki se razteza in razpršuje, vprašaj lepoto neba, (...)
vprašaj vse te stvari. Vse ti odgovarjajo:
Glej, lepe smo. Njihova lepota je izpoved.
Te lepote, podvržene spreminjanju, kdo jih je naredil,
če ne Lepi, ki ni podvržen spreminjanju?«
sv. Avguštin, Serm.241,2.*

1.1 Izvor in pomen besede lepota

Lat. Pulcher ~chra ~chrum (PVLKER) – 'lep'

Oxfordski latinski slovar besedo 'pulcher' prevaja kot pridevnik s pomenom lep in navaja naslednje pomene:

1. Estetsko prijeten, lep, čeden, ljubek – kar se lahko nanaša na: A. fizično lepoto; B. stvari, naravne ali ustvarjene od človeka; C. preoblikovano v govor ali pisano; D. metaforično nanašajoče se na kvaliteto in ostale abstraktne predmete.
2. Nanašajoč se na: A. materialne ali nematerialne reči; odličen svoje vrste, izvrsten in B. glede na dosežke, začetke itd., odličen v vsakem oziru slave in ugleda.
3. Moralno lep, častivreden, plemenit itd.

(Oxford Latin Dictionary 1., s. v. »pulcher«)

Latinsko-slovenski slovar Frana Bradača iz leta 1990 'pulcher' definira kot 1. lep, krasen; 2. izvrsten, plemenit, slaven in 3. všečen, ugoden, srečen. Pulcritūdō je naslednja beseda, ki je definirana kot lepota, krasota; vrlost, izvrstnost. (Latinsko-slovenski slovar 1., s. v. »pulcher« in »pulcritūdō«)

Latinsko-slovenski priročni slovar (2009) »pulcher« razloži z besedami 1. lep; 2. čudovit, krasen; izreden, veličasten; hvalevreden in »pulcritūdō« kot 1. lepota; 2. izvrstnost, sijajnost. (Priročni latinsko-slovenski slovar 1., s. v. »pulcher« in »pulcritūdō«).

Gr. *Κάλλος/kállos* – 'lepota'

κάλλος (*kállos* – 'lepota') je v Grško-slovenskem slovarju pridevnik, razložen z več pomeni. Prvi primer, kjer se beseda nanaša na telo, pomeni lep, brhek, zal, čeden, krasen, ljubek ali dražesten; z ozirom na namen in porabo beseda *κάλλος* pomeni lep, čist, kot primer pa navaja najčistejše srebro, primeren, poraben, koristen, ugoden. Pomen, naveden pri uporabi o žrtvah, razložijo pridevniki srečen, ugoden, dober. Tretja različica pomena se tiče duše in značaja, *κάλλος* tu pomeni vrl, dober, pošten, odličen, plemenit, blag, slaven. Četrty pomen kot substantiv *κάλλος* pomeni ljubimec, ljubica, vzor moža ali poštenjaka. Kot zadnji pomen, zopet v vlogi adverba, pa 'kalon' pomeni lepo, srečno, zdravo. (Grško-slovenski slovar 1915, s.v. »κάλλος«)

Grško-angleški leksikon *κάλλος* razlaga kot lepoto in dodaja tudi pomen 'odlične kvalitete'. (Greek-English Lexicon 1., s.v. »κάλλος«) Deveta izdaja dotičnega slovarja iz leta 1968, ohranja povsem enako razlago.

Grško-slovenski slovar NZ iz leta 2002 *κάλλος* prevaja kot dober, pošten; lep; čist; lahko tudi v pomenu 'dobro je'. (Grško-slovenski slovar 1., s. v. »κάλλος«)

1.2 Filozofska opredelitev pojma lepote

V svojem delu *O resnici* Tomaž Akvinski poda sistematično izpeljavo transcendentalij, ki jih imenuje »modi generales« (obči načini). Po njegovem mnenju ima »bivajoče« ali *ens* prioriteto pred preostalimi določili, ker pomeni deležnik biti, preostala določila pa so načini, tj. modi, kako oz. na kakšne načine ali pod kakšnimi vidiki se bit v vsakem bivajočem vrši – kar pomeni, na kakšen način vsako bivajoče *je* (*modi generales entis*). To je Tomažev poskus izpeljave transcendentalij. (Klun 2002, 79)

Če bivajoče vzamemo v odnosu do njega samega (tj. v sebi – *ens in se*), je vsako bivajoče neka stvar (*res*) in ta »stvar« obenem izraža tudi pozitivni (afirmativni) pogled na bivajoče v sebi. V nasprotnem primeru, če zavzamemo »negativni« pogled, je bivajoče »eno« (*unum*, kajti enost pomeni zanikanje razdeljenosti (enost = nedeljenost). Ko bivajoče vzamemo v odnosu do njega samega (*ens ad aliud*), lahko torej razlikujemo »pozitivni« in »negativni« vidik: namreč odnos ločenosti (*divisio*) in odnos ujemanja (*conventio*). Glede na ločenost drugega bivajočega je vsako bivajoče »nekaj«. Bivajoče je nekaj, ker hkrati ni nekaj drugega. (Klun 2002, 79)

Glede ujemanja bivajočega Tomaž Akvinski trdi, da je ujemanje mogoče le, ker obstaja neko (izjemno in odlično) bivajoče, ki je sposobno ujemanja oz. skladnosti z vsakim bivajočim. To je zanj človeška duša, ki »je na neki način vse« in je odprta za celoto bivajočega. V človeški duši obstajata dve temeljni zmožnosti (*vis*, moč): zmožnost umevanja (um, *intellectus*) in zmožnost hotenja (hotenje, *appetitus*). Ujemanje bivajočega z umevanjem se izraža z besedo »resničen« (*verum*), ujemanje bivajočega s hotenjem pa z besedo »dober« (*bonum*). Tomaž v izpeljavi transcendentalij uvede posebno vlogo človeške duše, s čimer nakaže, da je vprašanje resnice in dobroti vprašanje odnosa. (Klun 2002, 79)

Kasnejša sholastična tradicija prav tako ostaja pri pojmovanju zgolj treh temeljnih transcendentalij *unum – bonum – verum*. Transcendentalija lepote je bila trojstvu dodana šele kasneje, T. Akvinski pa lepoto omenja v zvezi s tradicijo Platona, Plotina, Avgušтина in Alberta Velikega. (Klun 2002, 79)

1. 3 Svojevrstnost transcendentalne lepote

Lepoto se je v zgodovini filozofije le redko obravnavalo kot samostojno transcendentalno svojskost. Običajno se jo je razumelo v okviru katere izmed preostalih transcendentalij oz. njihove medsebojne povezanosti. (Klun 2002, 103–105)

1. Lepota kot izraz dobrega.

Povezava lepega in dobrega je bila značilna za grško tradicijo, posebej za Platona. Zato ima lepota, posledično tudi umetnost, poslanstvo, da nravno očiščuje človeka. Podobno kot (moralna) vrlina lepoto zaznamujeta red in mera. Takšno naziranje se prenese tudi v srednji vek (npr. poistovetenje lepega z dobrim pri Dioniziju Areopagitu).

2. Lepota kot »sijaj resnice«

Od novoveške estetike dalje se lepota pogosto razlaga kot »fenomen resnice« (J. G. Herder). Za Hegla je lepota čutno »sijanje ideje« oz. v umetnosti se duh (umljivost) pozunanji, tako da ga sprejmemo na čutni način. V povsem drugačnem kontekstu je lepota za Heideggerja razodevanje »resnice biti«. V umetniškem delu se na izvoren način dogaja resnica (zato po Heideggerju med umetnostmi najvišje stoji pesništvo, ker je najbližje posredovanju resnice).

3. Lepota kot dovršena enost vseh transcendentalij

Že srednjeveška misel je lepo razlagala kot povezavo dobrega in resničnega. Tomaž Akvinski, ki se navezuje na svojega učitelja Alberta Velikega, lepoto opisuje kot »perfectio« ali dovršenost in »integritas« ali celovitost, čistost, oboje zlasti v moralnem smislu, nato še kot »debita proportio« – zahtevno razmerje, in »consonantia« – skladnost, sozvočje ter kot »claritas« – jasnost, sijaj. – STh I,39,8. Tako je lepo najprej vezano na dobro (kot popolnost), vendar pa se lepo od dobrega (bonum) pojmovno razlikuje, ker je »usmerjeno na spoznavno moč«, s tem pa je notranje povezano z resnico (verum). Ob lepem se namreč hotenje (tj. dobro) izpolni, na način »gledanja oz. spoznanja« (*in eius aspectu seu cognitione*). Lepo je spoznanju dopadljivo, mu ugaja. V tej povezavi je najbolj znana opredelitev T. Akvinskega kot »*Pulchra enim dicuntur quae visa placent*« (STh I, 5, 4, ad1), za lepo imamo to, kar ugaja, ko ga gledamo. Tega ne gre razumeti v smislu subjektivne in psihološke dopadljivosti. Če je nekaj občudovano kot lepo, potem je uzrto kot lepo na sebi (v ontološkem smislu). Lepoto kot dovršeno enost dobroti in resničnosti (medtem ko sama ni izvorna transcendentalna lastnost) razlaga tudi večina neosholastikov, npr. Coreth in Lotz. (Klun 2002, 103–105)

Ali lahko lepoto razumemo le kot dovršenost, popolnost vseh transcendentalij? Prav gotovo je popolna integracija (mnoštva v enosti) kot dovršenost enosti neka lepota. Tudi polnost resnice izraža lepoto. Polnost dobrega, kjer bi ugasnilo vsako zlo, bi bila tudi lepota. Toda lepota ni samo dovršenost. Lepota je tudi v nedokončanosti, v osnutku, v »torzu«, tudi v tem, kar ni popolno. Zato se pralepota kaže kot svojski izraz biti. V moči izvorne lepote je v biti vsako bivajoče lepo. Tu gremo globlje kot so formalne opredelitve lepote v smislu reda, razmerja, simetrije, harmonije, jasnosti. Lepota ni utemeljena v oblik(ovanost)i bistva, temveč v biti kot taki. (Klun 2002, 103–105)

Poleg mišljenja in delovanja, spoznavanja in hotenja, poleg kontemplacije in akcije, poleg receptivne (sprejemljive) in dejavne plati človeškega bitja bi lahko govorili tudi o tretji zmožnosti: o občutju oz. občutenju. Lepota pomeni »občutje« prekipevajoče polnosti biti. Pri tem ne gre za neko ozko razumevanje občutja kot čustvenega vzgiba, temveč za celovitost občutenja. Če bi umevanje povezovali z razumom in hotenjem z voljo, potem bi to celovito občutje povezovali s srcem (v metaforičnem pomenu), kjer srce pomeni središče osebe, središče občutij in vzdušij. Lepota biti nam »seže do srca«. Pri tem nas lahko navdaja široka paleta čustev in občutij. Lepo nas navdaja s prijetnostjo, lahko nas razveseljuje, nas osrečuje, lahko nas vznemirja in

privlači. V svojem sijaju in veličastvu nas lahko celo navdaja z boleščjo, ker presega našo sposobnost sprejemanja. Kakor pravi Rilke:

»Lepo ni nič drugega,
kot začetek strašnega,
ki ga ravno še prenesemo,
in se tako čudimo,
ker sproščeno odklanja,
da bi nas uničilo.«

(Devinske elegije I).

V tem se naznanja brezdajnost, prepadna skrivnost biti.

Občutje se poleg (in v prepletenosti) mišljenja in hotenja kaže kot samostojna duhovna zmožnost, ki razkriva samostojnost ali svojevrstnost pralepote v biti. Pralepota je transcendentalna vse-lastnost biti, kot so to enost, resnica in dobrost. Če resnica odkriva globino biti, če jo dobrost posreduje, pa v lepoti ta globina biti prekipeva. Neizčrpno bogastvo lepote je zato tisto zadnje, krona resnice in dobrega. Lepota nam gre do srca, nas kliče (Dionizij je grški »kalon« etimološko povezoval s »kalein« – klicati) in nas je sposobna preobraziti. M. Ficino pravi, da je odgovor duše na klic lepote ljubezen. Ljubezen je hrepenenje po lepoti: »*Amor nihil aliud est, quam pulchritudinis desiderium.*« (Klun 2002, 103–105)

1.4 Sveti Avguštin o Lepoti

Emmanuel Chapman v svojem članku *Some Aspects of St. Augustine's Philosophy of Beauty*, torej članku o nekaterih pogledih na filozofijo lepote sv. Avguština piše, da bolj ko je Avguštin postajal »krščanski«, globlje je cenil spremenljivo in minljivo lepoto. Avguštinu, enako kot vsem katoliškim mislecem, ni težko uskladiti trditev o lepoti in morali, saj piše: »Mi katoliki častimo Boga, ki predstavlja načelo vsega dobrega, malega ali velikega; načelo vse lepote, male ali velike; načelo reda, malega ali velikega. Več ko sije skladnosti, lepote in reda iz ustvarjenih stvari, bolj so le-te dobre; manj ko je skladnosti, lepote in reda, manj so dobre. Skladnost, lepota in red so tri bistvene komponente oz. dobrine, ki jih najdemo v vseh ustvarjenih stvareh, najsibodo le-te duhovne ali materialne.« (Chapman 1941, 46–51)

Avguštin v veliko svojih delih govori o lepoti, ne le v njegovi *De Musica*, kjer problem lepote naslavlja neposredno. Lepoto omenja tudi v številnih drugih delih, dogmatičnih in polemičnih, v pridigah, komentarjih o Svetem pismu, raznolikih vprašanjih, epistolah ipd., in po navadi govori o lepoti, ko to najmanj pričakujemo. Obširno znanje sv. Avguština, ki je izoblikovalo mnogo področij poizvedovanja, je preseglo vse samovoljno uveljavljene omejitve številnih odmikov o lepem. Povedati moramo tudi, da se njegovi koncepti niso nikoli razvili v utirjene pomene, ki bi ostali nespremenljivi v njegovih delih, ampak so služili bolj kot ključne ideje, ki so se odvijale na različnih področjih poizvedovanja, ne le na filozofskem in psihološkem, ampak tudi na teološkem in mističnem področju. Estetski objekt za Avguština pomeni razsvetljenje teh formalnih komponent, ki so tudi izrazne, saj se izražajo oz. sijejo skozi lepoto. Lepota v telesih, obdarjenih z življenjem, je za Avguština ključni element estetskega predmeta, umetnost pa mu je pomenila razsvetljenje, ki združuje luč intelektualnega reda in reda ustvarjenega, ob vsem tem pa je vztrajal, da je umetnost dejanje razuma in ga ne smemo zamenjati zgolj s posnemanjem. S temi trditvami lahko načela sv. Avguština razsvetlijo začasno umetnost in navdihnejo z življenjem umetniška dela, ki še bodo ustvarjena. (Chapman 1941, 46–51)

Avguštin na začetku 5. knjige *Izpovedi* piše: »Kakor zbujejo lepi predmeti, zlato in srebro in vse drugo podobno očem ugodje, kakor je prilagodljivost mesa najpomembnejša za prijetnost tipa, tako najde tudi vsak od drugih čutov na telesnih predmetih kako ustrezno, njemu prilagojeno lastnost. Enako imajo posvetna čast in vladarska moč in moč zmagovalca vsaka svoj čar, od koder izvira tudi živa težnja po osvoboditvi iz suženjstva. In vendar za dosego nobene teh dobrin ni treba, da bi se oddaljevali od tebe, Gospod, in zapuščali pot tvojega zakona. Vse življenje, ki ga na zemlji živimo, ima svojo mikavnost zaradi neke svojevrstne prikupnosti in skladne ubranosti s tem, kar je na svetu lepega.« (2003, 32–33)

Iz tega opisa je moč razbrati kar nekaj lastnosti lepote, ki jih je Avguštin opisal posredno, torej lepi predmeti vzbujajo pozornost oz. pritegnejo človekov pogled in pozornost, lepota je čar, ki prevzame, in njena moč je mikavnost, ki človeka dovolj nagovori, da ji nakloni pozornost, med samim trudom za dosego omenjenih dobrin pa se ni treba oddaljevati od Gospoda, torej je lepota pot, ki je Gospodu blizu in se je tudi sam poslužuje, ko pristopa k človeku.

V svojem spisu *O pravi veri* Avguštin piše o Lepoti teles kot odsevu vesoljnega reda. Trdi, da je Božja previdnost tista, ki pokaže, da lepota ni slaba, saj kaže očitne sledove prvih zametkov »*primorum numerorum*²«, med katerimi pa ni zametka za Božjo modrost. Dalje trdi, da so glede na svoje naloge in cilje vsi deli urejeni v lepoto vesolja, tako da nam to, kar je odvrtno kot del, postane vseč, če gledamo nanj kot celoto (Avguštin 2011, 144–145). Naj se zdijo stvari lepe v gibanju ali mirovanju, vselej naj bi jih presojali v celoti, če želimo soditi prav. Nespremenljiva Božja Previdnost pa je tista, ki vodi vse natanko tako, kot je treba (146).

1.5 Hans Urs von Balthasar o lepoti

»Lepo skupaj z enim, resničnim in dobrim spada k t. i. »presežnim ali transcendentalnim lastnostnim« vsega bivajočega in s tem bitja samega,« je misel, s katero Balthasar začne svoj članek *Lepota sveta in veličastvo Boga*, potem pa takoj doda poudarek, da se vsako ustvarjeno bitje le analogno ujema z absolutnim bitjem Boga samega, tako namreč, da je »nepodobnost« med njima še večja kakor podobnost. Avtor nato trdi, da temu, kar v ustvarjenem bitju označujemo kot »lepoto«, ustreza v popolni vzvišenosti Božjega bitja to, kar moremo označiti kot »veličastvo« (kabod, doxa, gloria). (Balthasar 2008, 341–342)

Transcendentalije oz. presežne lastnosti prežemajo vsako bitje, iz tega pa sledi, da druga proti drugi ne pokažejo nobenih meja, marveč se med seboj prešinjajo, tako obstaja npr. določena »dobrota« in »lepota« resnice itd., iz tega Hans Urs von Balthasar izpelje, da mora nekaj podobnega veljati tudi za Božje bitje, iz katerega izhaja vse ustvarjeno. Vse to lahko že spoznamo iz SZ, kjer vsi temeljni vidiki Boga drug drugega prežemajo in medsebojno vključujejo, kar je utemeljeno že v edinosti Božjega bistva. Med svetno lepoto in Božjim veličastvom obstaja tako sorodnost kot tudi njuna različnost. (Balthasar 2008, 341–342)

Ko von Balthasar govori o prevajanju veličastva v lepoto, posebej opozarja na pomembnost razlikovanja duhov, torej: »Kdaj in kje krščanska umetnost res prozorno odseva to, kar naj bo v resnici upodobljeno: preko lepote troedino veličastvo ljubezni? In kdaj se slednja tako rekoč použije sama v sebi, da bi stopnjevala svoje lastno vse

---

² Prvih zametkov.

preveč zemeljsko ›veličastvo‹ samega sebe? [...] Razlikovanje duhov je potrebno ne le zaradi občudovalca umetnosti in njegovega blagra, marveč že objektivno zaradi umetnosti same. Ob tem se od občudovalca zahteva hkrati estetska in religiozna vzgoja.« (Balthasar 2008, 344–346)

1.6 Estetika: nauk o lepem

Transcendentalna in estetična lepota

V novoveški misli pride do zoženja pojma lepote, zato se naš razmislek tu odmeji od zgolj estetskega razumevanja lepote z namenom odpreti se razumevanju lepote kot transcendentalne lastnosti. (Klun 2002, 101–103)

Kaj sploh pomeni estetsko razumevanje lepote? Estetika³ je mlada filozofska disciplina, ki jo je pod imenom »aesthetica« vzpostavil A. G. Baumgarten. Ta veda naj bi imela za svoj predmet lepoto. Baumgarten spoznavoslovje deli na dva dela: višje (superiorno) ali umsko spoznanje (um = nous), s čimer se ukvarja logika, in na nižje (inferiorno) ali čutno spoznanje (čutna zaznava = aisthesis), ki je osnova estetike in pri tem spoznavanju se dogaja tudi zrenje in uživanje lepega. Lepota je tako zožena na področje čutno-nejasnega zrenja (v nasprotju z jasnim umsko-duhovnim uvidom). Njeno manjvrednost izdajajo tudi druge opredelitve »gnoseologia inferior« ali »logica facultatis cognoscitivae inferioris«. Pri tem nastane trikratna omejitev lepega:

1. Estetika je omejena na »aisthesis,« na čutno izkustvo, kjer ima poglavitno vlogo vidni čut (zrenje, videnje). Lepo nam je nasproti; je *objekt* našega zrenja.
2. Lepo je omejeno na sprejemanje (receptivnost), na pasivnost, na zrenje opazovalca (*subjekta*), ki motri neki lep predmet.
3. Čutno zaznavanje je razumljeno subjektivistično; lepo je odvisno od vsakokratnega doživetja čutov in vsečnosti (okusa).

(Klun 2002, 101–103)

---

³ Estetika – filozofska disciplina, ki proučuje lepo in človekov odnos do lepega.

Vežanost lepote na subjekt oz. na njegovo »sodbo okusa« nadgradi Kant, ki v skladu s svojim kopernikanskim obratom ne pripisuje lepote stvarim samim, temveč posebni dejavnosti človeškega razuma (zmožnosti sodb), ki vnaša svojo lastno sodbo oz. doživlja vsečnost pri zaznavanju predmetov sveta. Lepota torej ni v bivajočem kot takem, ampak le v sodbi in doživetju subjekta, lepota je subjektivna. (Klun 2002, 101–103)

Če želimo lepoto razumeti kot transcendentalno svojskost, moramo iti onkraj novoveške estetike. Ali je lepota zgolj sodba subjekta, zgolj izraz subjektivnega okusa, medtem ko v »stvarnosti« ni ničesar takšnega, čemur bi lahko rekli lepota? Naše razmišljanje išče lepoto, ki skupaj z enostjo, resničnostjo in dobrostjo pripada vsakemu bivajočemu na temelju njegove biti, ki pripada biti, in ne zgolj človeški sodbi, in na svojski ter nezamenljiv način razkriva enega univerzalnih vidikov »obličja« biti. Toda najprej se vprašajmo po našem izkustvu lepote – kje sploh srečujemo lepo? (Klun 2002, 101–103)

Lepo srečamo v naravi, v umetniškem delu, tudi v človeškem življenju, morda najizvirnejše v ljudeh, ki jih ljubimo in ki ljubijo. Zato delitev lepega na naravno in umetno lepo ne zadostuje. V človeku se srečujeta narava in umetniško delo. V človeku pride narava do svoje neslutene lepote; človeška lepota se obenem izraža v umetniškem delu. Človek v odličnosti svoje biti je tisti, kjer se na poseben način razkriva in izraža lepota. Toda hkrati je lepota dana tudi drugemu bivajočemu. Kaj mislimo s tem, ko rečemo, da *je* ta kristal lep ali da *je* gričevnata pokrajina lepa? Kaj je lepota človeka v njegovi milini in dostojanstvu, v prijazni gesti, v obličju sijoče dobrote, v šarmu? Toda če vprašamo, kaj je *na* njih lepo, potem mislimo lepoto kot nekaj, kar je bivajočemu naknadno »dodano« kot nekakšen okras, pri tem pa pozabimo, da so lepe stvari *same*, pozabimo lepoto njihove biti. (Klun 2002, 101–103)

Če obstaja bivajoče, ki je lépo, kaj je pravzaprav lepota lepega? Od kod prihaja? Zakaj, na temelju česa je neko bivajoče – kristal, ptica, slika, pesem, človeško življenje – lepo? Ali ni lepota nekaj, kar zadeva njihovo celovitost in hkrati njihov najgloblji temelj? Ali se lepoto lahko razloži z merili, ki jih išče empirična estetika: namreč formalne elemente kot so način osvetljenosti neke slike, zlati rez, simetrija, kompozicija, bogastvo nekega tona itd.? Toda na čem temelji takšna formalna (v kolikor zadeva

formo, oblikovanost) lepota? Še vedno je vredna razmisleka Platonova misel: »Če mi kdo pravi, da je nekaj lepo zato, ker ima svetočo barvo ali [prijetno] obliko ali kaj drugega take vrste, vse to pustim ob strani, ker me to samo zmede, in jaz se držim preprosto in neumetniško tega, da nič drugega ne tvori lepoto kot tisto lepo, imenuj ga prisotnost [parousia] ali deležnost [skupnost, koinoia], od koder naj že prihaja [...], v moči katerega so vse stvari lepe.« (Fajdon, 100d) (Klun 2002, 101–103)

Lepota je po Platonu utemeljena globlje kot v prijetni obliki stvari. Toda Platon obenem odpira vprašanje, kako misliti razliko med lepoto na sebi (pralepoto), ki je obenem pravir vse lepote, in čutno izkušeno lepoto neke stvari. Sam meni, da gre za razliko in idejo (prava biti) in čutnim pojavom (posnetek). (Klun 2002, 101–103)

Lepota je utemeljena v biti. Bit(i) se dogaja kot lepota. Bivajoče, v kolikor je, razkriva lepoto biti. Lepost njegove oblike (oblikovanosti, forme), to, čemur bi Albert Veliki rekel »splendor formae« ali sijaj oblike, je že naknadna razlaga lepote. Bit je globlje od razlikovanja med vsebino in obliko. In prav v biti domuje pralepota. Bivajoče »razkriva« onkraj svoje podobe (oblike, bistva, oblikovanosti, razmerij) pralepoto biti. Ta pralepota se naznanja kot breztemeljnost, neizčrpna globina biti, kot čudovitost čudeža biti. (Klun 2002, 101–103)

V moči takšne pralepote biti se nam bivajoče, naravno in umetn(išk)o, razkriva kot lepo. Če vzamemo za primer Van Goghovo sliko stola (»Vincentov stol s pipo«, 1888), tu ne gre v prvi vrsti za lepoto posnetka oz. za lepó uspelo reprodukcijo tega, kar je slikar videl (stol, namreč). Stol, na katerem je pipa s priborom, nas nagovori kot tista sredina, ki v sebi združuje mnogotere povezave in nam razodeva skrivnost biti. V lesu stola je prisotna narava, v prepletenem slamnatem sedežu se zrcali človeški napor obdelovanja polja. Siromašna kamnita tla razodevajo trdoto zemlje, ki nas nosi. Stol je prazen, na njem je le pipa, in stol kot tak vabi k postanku, k počitku, k razmisleku. Izraz samote, zapuščenosti, a tudi zbranosti in novega upanja, ki se rodi v razmišljanju. Odpre se neizčrpna globina človeškega bivanja, prepadna skrivnost biti. Tako se v lepoti razodeva nikoli izčrpan čudež biti, da je bit v svoji nedoumljivi iztrganosti niču lepa. Da je vsako bivajoče, že samo zato, ker je, ker mu je dano biti, tudi lépo. Da je lepó, da je. (Klun 2002, 101–103)

2. LEPOTA KOT POT

Resnica, Dobro in Lepota – ta metafizična triada ne pomeni treh različnih počel, ampak eno. Ta je eno in isto duhovno življenje, ki ga motrimo iz različnih zornih kotov.
(Pavel Aleksandrovič Florenski)

2.1 Pismo umetnikom

Pismo umetnikom je Cerkevni dokument, ki ga je papež Janez Pavel II. napisal leta 1999 z namenom poudariti pomen umetnosti, estetike, umetniškega ustvarjanja in umetnikov samih v tem svetu. Že v uvodni besedi Rafko Valenčič piše, da je ob branju pisma čutiti, da so besede privrele kot enkratni navdih in zanos, ki je rojen iz verskega in umetniškega izkustva, in da vsakega človeka nagovarja kot umetnika, ki je poklican, da iz svojega življenja ustvari enkratno umetnino. (CD 82, 8)

2.2 Bistveni poudarki Pisma umetnikom

Že v uvodni besedi urednik Rafko Valenčič piše o tem, da se Bog razodeva po lepoti, in o lepoti, ki lahko vodi človeka k Bogu. Tako imamo že v uvodu vzpostavljeno povezavo med lepoto in Bogom, ki je obojestranska, človekov duh pa je tisti, ki hrepeni po obeh omenjenih resničnostih, saj »njegov razum išče resnico, ki ustvarja harmonijo med zunanjo stvarnostjo in notranjim spoznanjem; volja hrepeni po dobroti, da bi v njej našla mir in zadoščenje«. (CD 82, 5)

»Umetnost je bila vedno spremljevalka življenja, ki se ji človek nikoli ni mogel odpovedati,« saj je umetnost postala orodje, s katerim je človek svoje najgloblje misli in čustva, ideje in spoznanja sporočal drugim. Umetnost je tako predajala sporočilo, ki je ljudi povezovalo, plemenitilo njihove odnose, jih usmerjala k skupnemu idealu, človek pa je tako spoznaval, da skupno doživljanje lepote ustvarja še globljo komunikacijo, ki je lastna lepoti kot univerzalni vrednosti. (CD82, 5)

Valenčič v uvodu piše, da sta vera in lepota stvarnosti, ki vsaka na njima lasten in izviren način izražata človekovo presežnost, transcendenco, zato sta našli skupen jezik, s katerim nagovarjata človeka, ko »moreta vsaka na svoj način približati bodisi lastno resničnost in naravo bodisi resničnost svoje spremljevalke.« Valenčič primerja tudi

ustvarjanje Boga in človeka: »Umetnik ustvarja, čeprav ne iz nič, kakor to dela Bog⁴; kliče k bivanju doslej neznano, kakor mu narekuje notranje spoznanje in čutenje; govori o sebi, o svetu in o stvareh [...]. Njegovo delo je hvalnica večni lepoti, Bogu, Stvarniku in Umetniku, pa tudi človeku, ki je zmožen takšnih stvariteljskih dejanj« (CD 82, 6). Avtor v zaključku uvoda izpostavi tudi povezovanje Božjega in človeškega dela in tudi njuno hkratno avtonomnost. Pomemben element pri tematiki umetnosti so tudi simboli, saj jih je Cerkev že na samem začetku sprejela kot prepoznavna znamenja vere. Potreba umetnosti v Cerkvi in Cerkve v umetnosti je obojestranska. (CD 82, 7–8)

2.2.1 Umetnik – podoba Boga stvarnika

V prvem poglavju CD 82 papež Janez Pavel II. piše, da ne more nihče drug kakor le umetniki, ki so genialni ustvarjalci lepote, občutiti nekaj tistega patosa, s katerim je Bog ob zori stvarjenja odlikoval delo svojih rok, saj se v delu umetnikovega navdiha čuti in v njem odmeva skrivnost stvarjenja, s katerim se je Bog, edini stvarnik vsega želel pridružiti umetnikom. »Začetne strani SP prikazujejo Boga kot vzor za vsakogar, ki opravlja kako delo: človeški mojster odseva podobo Boga Stvarnika.« (CD 82, 9–10)

Razlika med stvarnikom in mojstrom je v tem, da Tisti, ki ustvarja, daje bit samo, kliče nekaj v obstoj iz nič (ex nihilo sui et subiecti), in to je način delovanja, lasten samo Vsemogočnemu. Mojster pa pri svojem delu uporablja nekaj, kar že obstaja ter temu daje obliko in pomen. To pa je način delovanja, značilen za človeka kot Božjo podobo. (CD 82, 9–10)

Bog je poklical človeka v življenje in mu zaupal nalogo mojstra. S svojo »umetniško ustvarjalnostjo« se človek bolj kot kjer koli razodeva kot Božja podoba in to nalogo opravlja predvsem, ko oblikuje čudovit »material« svoje človeške narave in ustvarjalno gospoduje nad vesoljem, ki ga obdaja. Božji umetnik z ljubečim pogledom predaja človeškemu umetnikom iskro svoje presežne modrosti in ga kliče k deležnosti pri njegovi ustvarjalni moči. (CD 82, 9–10)

---

⁴*Creatio ex nihilo* – Teologija to razume kot stvarjenje iz nič kot nič takega, kar bi po svoji substanci obstajalo že prej. Teološko gledano ne moremo reči, da je Bog ustvarjal iz nič, temveč iz sebe, a ne iz emanacije (razširjanja, izžarevanja).

2.2.2 Svojski poklic umetnika

O svojskosti poklica umetnika papež zapiše, da ni vsakdo poklican k temu, da bi bil umetnik v svojskem pomenu besede, je pa vsakomur zaupana naloga, da oblikuje svoje življenje in mora iz njega v nekem smislu napraviti umetniško delo, mojstrovino, saj je človek, ki je nosilec svojih dejanj, odgovoren za njihovo moralno vrednost, ni pa vsak človek zmožen odgovarjati na zahteve umetnosti in zvesto sprejemati svojska načela umetnosti – tu ne gre za oblikovanje samega sebe, marveč za udejanjanje človekovih ustvarjalnih zmožnosti, dajanje estetske oblike idejam, zamišljenim v duhu. (CD 82, 11)

»Razlika med moralnim in umetniškim vidikom je resda temeljna, vendar ni nič manj pomembna njuna povezanost. Ko umetnik izdeluje svoje delo, izraža samega sebe v tolikšni meri, da njegovo delo postane enkratno razkritje njegovega bitja, tega, kar on je in kako je, kar je.« (CD 82, 11)

2.2.3 Umetniški poklic v službi lepote

Papež trdi, da je tema lepote odločilna, ko govorimo o umetnosti, saj je bila navzoča že ob Božjem pogledu na svoje stvarstvo (1 Mz 1,31). Ko je Bog videl, da je vse, kar je ustvaril, dobro, je videl tudi, da je lepo. Janez Pavel II. tu vzpostavi povezavo med lepim in dobrim in argumentira: »Lepota je v nekem smislu viden izraz dobrega, kakor je dobro metafizični pogoj lepote. To so dobro razumeli Grki, »ki so z zlitjem obeh pojmov skovali izraz, ki zajema oba: *kalokagatia* ali »lepota-dobrota«. (CD 82, 12)

Svojo povezavo z bivanjem, z resnico in z dobrim vzpostavlja človek z življenjem in delovanjem. Umetnik je v posebnem odnosu do lepote in lepota je poklic, ki mu ga je podelil Stvarnik z darom »umetniškega talenta«. Bistveno za papeža pa je dejstvo, da tisti, ki zaznajo v sebi to Božansko iskro umetniškega poklica (v kateri koli vrsti umetnosti) čutijo hkrati dolžnost, da ne zapravijo tega talenta, temveč ga razvijajo in postavljajo v službo svojega bližnjega in človeštva v celoti. (CD 82, 12)

2.2.4 Umetnik in skupni blagor

Družba potrebuje umetnike in vse tiste, ki zagotavljajo rast osebe in razvoj občestva s pomočjo tiste najvišje oblike umetnosti, ki je »umetnost vzgoje in izobraževanja«. Umetniki imajo znotraj prostrane kulturne panorame vsakega naroda svoje enkratno mesto, saj s poslušnostjo svojemu navdihu pri ustvarjanju veljavnih in lepih del ne le bogatijo kulturne dediščine posameznega naroda in vsega človeštva, marveč opravljajo tudi nadvse pomembno družbeno službo v prid skupnemu blagru. Umetnikov poklic določa prostor njegove službe, naloge, težko delo in odgovornost – umetnik, ki se zaveda vsega tega, tudi ve, da mora delati, na da bi se oziral na iskanje prazne slave ali da bi ga prevzela sla po ceneni priljubljenosti, še manj pa po možni osebni koristi. (CD 82, 12–13)

2.2.5 Umetnik in skrivnost učlovečene Besede

Starozavezna postava izrecno prepoveduje upodabljanje nevidnega in neizrekljivega Boga, saj Bog presega sleherni materialno upodobitev (5 Mz 27,15; 2 Mz 3,14), a v skrivnosti učlovečenja Božji sin postane osebno viden: *»Ko je prišla polnost časov, je Bog poslal svojega Sina, rojenega iz žene«* (Gal 4,4). Bog je tako postal človek v Jezusu Kristusu, ki tako postane »središče, v razmerju do katerega se je treba postaviti, če naj razumemo skrivnost človeškega bivanja, ustvarjenega sveta in Boga samega. To temeljno razkritje je za kristjane spodbuda in izziv, tudi na ravni umetniške ustvarjalnosti. S tem, ko je Božji Sin postal človek, je prinesel v človeško zgodovino vse evangelijsko bogastvo resničnega in dobrega ter s tem razkril razsežnost lepote, ki je je evangelijsko oznanilo polno do roba. SP je tako postalo vir, iz katerega črpata tako krščanska kultura kot umetnost. Staro in novozavezne podobe ter liki so vir navdiha umetnikom vseh vrst umetnosti od slikarjev, glasbenikov, dramatikov do filmskih režiserjev ... tako so SP besedila ob brezštevilnih priložnostih postala podoba, glasba in poezija ter preko jezika umetnosti klicala v spomin skrivnost *»Besede, ki je postala meso«* in tako za verujoče in neverujoče nastala dela ostajajo umetniška dela, ki jih je navdihnili SP, odsev brezdanije skrivnosti, ki obdaja in prežema svet. (CD 82, 13–14)

2.2.6 Rodovitna zveza med evangelijem in umetnostjo

Vsaka pristna umetniška intuicija presega tisto, kar zaznavajo čuti, seže pod površino stvarnosti in poskuša razložiti njeno skrito skrivnost. Intuicija izvira iz globin človeške duše, kjer se želja dati smisel svojemu življenju povezuje z bežnim zaznavanjem lepote in skrivnostne enosti stvari. Vsi umetniki doživljajo prepad med delom svojih rok in bleščečo popolnostjo lepote, saj je tisto, kar se jim posreči izraziti v svojem delu, le preblisk sijaja, ki je za hip zažarel pred očmi njihovega duha. To za verujoče ni nič čudnega, saj vedo, da so za hip zazrli brezdanjo svetlobo, ki ima svoj prvobitni izvir v Bogu. Vednost, ki jo daje vera, predpostavlja osebno srečanje z Bogom v Jezusu Kristusu. Vendar tudi to vednost lahko obogati umetniška intuicija. (CD 82, 14–15)

Vsaka pristna oblika umetnosti je na svoj način pot k najgloblji stvarnosti človeka in sveta. Zato je docela veljaven pristop v območje vere, ki daje človekovi izkušnji njen dokončni pomen. Prav zato je evangelijska polnost resnice od vsega začetka budila zanimanje umetnikov, ki so po svoji naravi odprti za vsako razkritje notranje lepote stvari. (CD 82, 14–15)

2.2.7 Začetki

Umetnost, s katero se je krščanstvo srečevalo na začetku, je bila zrel sad klasičnega sveta; izražala je njegove estetske kanone in utelešala njegove vrednote. Umetnost, navdihnjena po krščanstvu, se je začela na skrivnem, v tesni povezavi s potrebo vernikov, da na podlagi SP iznajdejo znamenja, ki so izražala skrivnosti vere in »simbolne šifre«, po katerih so se lahko razločili in prepoznali zlasti v težkih časih preganjanja. Poznani simboli, ki so pomenili začetek slikarstva in kiparske umetnosti, so: riba, hlebi, pastir – ti so klicali v spomin skrivnost in skoraj neopazno postali zametek nove umetnosti. Ko je Konstantinov odlok kristjanom dal svobodo izražanja, je umetnost postala prednostno sredstvo izpovedovanja vere. Najprej so začele rasti veličastne bazilike, in medtem ko je arhitektura načrtovala prostor za bogoslužje, je potreba po zrenju skrivnosti in po tem, da bi jo izrecno prikazali preprostim ljudem, polagoma ustvarila nove oblike slikarstva in kiparstva. Pojavljati so se začeli tudi prvi elementi besedne in glasbene umetnosti. »Lepo« se je tako povežalo z »resničnim«, tako da se tudi s pomočjo umetnosti duše lahko dvigajo iz sveta čustev k večnemu. (CD 82, 16–17)

2.2.8 Srednji vek

Stoletja srednjega veka so prinesla velik razvoj krščanske umetnosti. Na Vzhodu ikonsko umetnost, ki se je pokoravala teološkim in estetskim normam, nabitim s pomenom, in jo je podpiralo prepričanje, da je ikona nekakšen zakrament. Podobno namreč, kot se dogaja v zakramentih, tudi ikone ponavzočujejo skrivnost učlovečenja v enem ali drugem njegovem vidiku. Prav zato lahko lepoto ikone najgloblje doživimo v cerkvi, kjer v polmraku plapolajo svetilke in se utirajo nešteti odsevi svetlobe. (CD 82, 17–18)

Na Zahodu pa umetniki izhajajo iz najrazličnejših gledišč, odvisno tudi od prepričanja, značilnega za kulturni svet njihovega časa. Umetniška dediščina, ki se je nabrala v stoletjih, vsebuje tudi kopico sakralnih del velikega navdiha, ki jih še danes ogledovalci na moč občudujejo. Celotno kulturo, čeprav z neizbežnimi mejami vsega človeškega, je prežal evangelij; in kjer je teologija izdelala *Summo* sv. Tomaža Akvinskega, je cerkvena umetnost oblikovala materijo tako, da je vodila k čaščenju skrivnosti. (CD 82, 17–18)

2.2.9 Humanizem in renesansa

Ugodno kulturno ozračje, ki je omogočilo izreden razcvet humanizma in renesanse, je imelo tudi pomemben vpliv na način, kako so se tedanji umetniki bližali religiozni tematiki. Njihov navdih in slog sta bila seveda zelo različna, vsaj med najboljšimi izmed njih. Umetniki nam s svojimi deli omogočajo vidno zaznavanje skrivnosti, ki napravlja Cerkev za vesoljno gostoljubno občestvo, mater in popotno spremljevalko vsakega človeka pri njegovem iskanju Boga. Pod vplivom humanizma in renesanse ter naslednjih kulturnih in znanstvenih tokov je sakralno umetnost zaznamovalo rastoče zanimanje za človeka, za svet in zgodovinsko stvarnost. Samo po sebi to zanikanje nikakor ni nevarno krščanski veri, osredotočeni na skrivnost učlovečenja in zato na Božje vrednotenje človeka. (CD 82, 18–19)

Tudi v spremenjenem ozračju zadnjih stoletij, ko se zdi, da je del družbe postal brezbrizen do vere, je sakralna umetnost nadaljevala svojo pot. Ta ugotovitev velja še širše, če imamo poleg likovne umetnosti pred očmi tudi velik razvoj sakralne glasbe v

tem času, bodisi da je bila komponirana za bogoslužje ali pa je le obravnavala religiozne teme. (CD 82, 18–19)

2.2.10 K obnovljenemu dialogu

V sodobnem času se poleg krščanskega humanizma, ki še naprej ustvarja pomembna kulturna in umetniška dela, polagoma uveljavlja še neka druga oblika humanizma, za katerega je značilna odsotnost Boga, pogosto tudi nasprotovanje Bogu. Takšno ozračje povzroča ločevanje sveta umetnosti od sveta vere, vsaj v tem smislu, da je pri nekaterih umetnikih upadlo zanimanje za sakralne teme. A Cerkev zelo ceni umetnost kot tako, saj je resnična umetnost – ne le v svojih značilnih religioznih izrazih – tesno povezana s svetom vere, tako da pri umetnosti celo v razmerah, v katerih sta kultura in vera zelo oddaljeni, obstaja nekakšen most do verskega izkustva. Kolikor umetnost išče lepo, sad ustvarjalnega duha, ki se dviga nad vsakdanjost, je po svoji naravi neke vrste sklicevanje na skrivnost. Tudi tedaj, ko umetniki raziskujejo najtemnejše globine duše ali najpretnesljivejše vidike zla, so v bistvu glasniki vsesplošnega hrepenenja po odrešenju. (CD 82, 20)

2.2.11 V duhu II. vatikanskega koncila

II. vatikanski koncil je položil temelj za prenovljeno povezavo med Cerkvijo in kulturo – z neposrednimi posledicami za svet umetnosti. To je povezava v znamenju prijateljstva, odprtosti in dialoga. Očetje so ob koncu koncila v posebni poslanici celo pozvali umetnike: »Svet, v katerem živimo, potrebuje lepoto, da ga ne prekrije somrak obupa. Lepota in resnica, obe razveseljujeta človeško srce. Obe pomenita dragocen dosežek, ki mu zob časa ne more do živega in ki družijo človeška pokolenja v skupnem občudovanju.« V tem duhu globokega spoštovanja je *Konstitucija o svetem bogoslužju* opozorila na zgodovinsko prijateljstvo Cerkve do umetnosti in ker je podrobneje spregovorila o sakralni umetnosti, »vrhuncu« religiozne umetnosti, se ni obotavljala priznati umetnikom »plemenite službe«, kadar njihova dela nekako odsevajo neskončno lepoto Boga in dvigajo duha ljudi k njemu. Pomoč umetnikov je zaslužna tudi za to, da »se spoznanje Boga bolje razodeva in da oznanjevanje evangelija postane za človeški razum prozornejše.« (CD 82, 20–21)

2.2.12 Cerkev potrebuje umetnost

Papež v tem poglavju zapiše, da Cerkev potrebuje umetnost pri širjenju oznanila, ki ji ga je zaupal Kristus, in da mora umetnost svet duha, nevidnega, Boga napraviti zaznavnega in kolikor mogoče privlačnega, zato mora prevesti v sporočilne izraze tisto, kar je samo po sebi neizrekljivo. Umetnost ima enkratno zmožnost, da ta ali oni vidik oznanila prelije v barve, oblike in zvoke, ki hranijo intuicijo tistih, ki gledajo ali poslušajo. To dela, ne da bi oznanilo samo izpraznjevala njegove presežne veljave in njegovega sija skrivnosti. Cerkev potrebuje posebno tiste, ki znajo to dosegati na literarnem in likovnem področju z izrabljanjem neskončnih možnosti podob in njihove simbolne moči. Kristus sam je pri svojem oznanjevanju uporabljal veliko podob, v polnem skladju s tem, saj je z učlovečenjem hotel postati ikona nevidnega Boga. Cerkev potrebuje tudi glasbenike, ker lahko v pesmi občutimo vero kot prekipevajoče veselje, ljubezen in zaupno pričakovanje odrešilnega Božjega posega. Cerkev prav tako potrebuje arhitekta, ker potrebuje prostore, kjer bi se kristjani lahko zbirali in obhajali odrešenijske skrivnosti. (CD 82, 21–22)

2.2.13 Ali umetnost potrebuje Cerkev?

Vprašanje se morda zdi kot izzivanje, piše papež. A če ga prav razumemo, je upravičeno in globoko. Umetnik nenehno išče skriti pomen stvari in se trudi, da bi se mu posrečilo izraziti svet neizrekljivega. Kako bi torej mogli prezreti, kako velik vir navdiha je lahko zanj tista duhovna domovina – vera? Mar se najbolj osebna življenjska vprašanja ne zastavljajo in konkretni odgovori iščejo prav v svetu vere? (CD 82, 22–23)

Verska tematika je ena tistih, ki jih umetniki slehernega obdobja najpogosteje obravnavajo. Cerkev se je vedno sklicevala na njihove ustvarjalne moči, ko je razlagala evangelijsko oznanilo in ga konkretno naobračala na življenje krščanskega občestva. To sodelovanje je bilo vir medsebojnega duhovnega bogatenja. Papež poudari še, da krščanstvo zaradi svojega nauka o učlovečenju Božje Besede odpira umetnikom obzorje, ki je posebno bogato z navdihom in da bi bilo siromašenje za umetnost, če bi ta opustila neizčrpan rudnik evangelija. (CD 82, 22–23)

2.2.14 Poziv umetnikom

Papež v tem poglavju izda namen pisma, ko zapiše: »S tem pismom se obračam na vas, umetniki z vsega sveta, da bi vam potrdil svoje spoštovanje in pomagal utrditi konstruktivnejše sodelovanje med umetnostjo in Cerkvijo.« Potem povabi vse umetnike, naj odkrivajo globino duhovne in verske razsežnosti, ki je bila v vseh časih značilna za umetnost v njenih najplemenitejših oblikah. Obrača se na umetnike, ki ustvarjajo vse vrste umetnosti, posebej pa nagovori krščanske umetnike, ko piše: »Želim spomniti vsakega izmed vas, da tesno zavezništvo, ki je vedno obstajalo med evangelijem in umetnostjo in ki presega funkcionalne ozire, pomeni, da ste povabljeni, da porabljate svojo ustvarjalno intuicijo, da prodrete v srčiko skrivnosti učlovečenega Boga in hkrati v skrivnost človeka.« (CD 82, 23–24)

Stvarstvo hrepeni po razodetju Božjih sinov tudi po umetnosti in v umetnosti, človeštvo pa v vsakem času, tudi danes, pričakuje, da bodo umetniška dela osvetlila njegovo pot in njegovo usodo. (CD 82, 23–24)

2.2.15 Duh Stvarnik in umetniški navdih

Sveti Duh, »Dih« (ruah), je Tisti, ki ga omenja že 1 Mz (1,2). Kakšna sorodnost med besedama »dih – dihanje« in »navdih«! Duh je skrivnostni Umetnik vesoljstva. Ko se je papež oziral proti tretjemu tisočletju, je bila njegova želja, da bi vsi umetniki v obilju prejeli dar tistega ustvarjalnega navdiha, ki je izhodišče vsake prave umetnine. (CD 82, 24)

Vsak pristen navdih potrebuje nekaj drhtenja tistega »diha«, s katerim je Duh Stvarnik od vsega začetka preplavljal delo stvarjenja. Ko nadzoruje skrivnostne zakone, ki vladajo vesolju, se Božanski dih Duha Stvarnika srečuje s človeškim genijem in spodbuja njegovo ustvarjalno moč. Dotika se ga z neke vrste notranjim razsvetljenjem, ki združuje smisel za dobro in lepo ter prebujata v njem moči duha in srca, ki mu omogočijo, da zasnuje idejo in ji da obliko v umetnini, zato pravilno govorimo, pa čeprav samo analogno, o »trenutnih milostih«, saj je človeško bitje zmožno na neki način izkusiti Absolutno, ki presega. (CD 82, 24)

2.2.16 »Lepota«, ki odrešuje

Na pragu tretjega tisočletja je papež Janez Pavel II. zaželel umetnikom, da bi bili deležni posebno močnega izkustva ustvarjalnega navdiha in naj bo lepota, ki jo bodo predali naslednjim rodovom, takšna, da bo v njih zbudjala čudenje, saj je pred svetostjo življenja in človeške osebe ter pred čudesi vesoljstva čudenje edina prava drža, ker iz čudenja izvira navdušenje. Današnji ljudje so potrebni tega navdušenja, če naj se soočijo in uspešno spopadejo s ključnimi izzivi, ki stojijo pred nami. S tem navdušenjem se bo človeštvo po vsaki zablodi znalo pobrati in spet kreniti na prava pota – v tem smislu bo »lepota rešila svet«. (CD 82, 24–25)

Lepota je ključ do skrivnosti in klic k presežnosti. Povabilo k okušanju življenja in k sanjam o prihodnosti. Zato pa nas lepota ustvarjenih stvari nikoli ne more docela potešiti. Zato vzbuja tisto skrivnostno domotožje po Bogu. »Umetniki z vsega sveta, naj vse vaše zelo resnične poti vodijo k tistemu neskončnemu Oceanu lepote, kjer se čudenje spremeni v sveto spoštovanje, v zanos, v nepopisno veselje.« (CD 82, 24–25)

Torej, da povzamem: Papež Janez Pavel II. v *Pismu umetnikom* izpostavi namen in vlogo umetnosti, saj naj bi bila umetnost zaradi svoje oprijemljivosti most do verskega izkustva. Umetnost nevidno vsebino zajame in naredi vidno, zaznavno, z drugimi besedami umetnost je lahko konkretizirana vera, kar je do zdaj uspelo dokazati že številnim umetnikom, ki so v svoja dela zajeli vsebine evangelija in Besede. Vse vrste umetnosti so tako lahko medij religiozne vsebine, ki ga ustvarja človek po navdihu Svetega Duha. Z umetnostjo človek uresničuje in dokazuje tudi svojo Bogupodobnost, ko soustvarja, le da človek ustvarja iz že danih materialnih dobrin, medtem ko Bog kliče v obstoj iz nič. Dobro in lepo v svojem bistvu sovpadata in součinkujeta, pri umetnikovem delu pa naj bi bil poudarek v navdihu za delo, ne pa v iskanju slave in tuzemeljskega ugleda. SP je s svojo vsebino že od nekdanj bogat vir za krščansko kulturo in umetnost – ta pa je že sama po sebi odsev skrivnosti, ki jih umetniki poskušajo zajeti v svojih delih. Umetnost ima veliko možnosti izrazov, bistvena med njimi sta možnost utelešanja vrednot in izpoved vere, kjer lahko lepo in resnično združena v umetniških delih pričujeta za večno in to preko različnih umetniških vrst in slogov.

Kršćanstvo že od svojih začetkov razvija in podpira umetnost, bodisi z versko ali posvetno vsebino – obe lahko pričujeta o lepoti že ustvarjenega in obe sta lahko sredstvo evangelizacije 21. stoletja, saj je »pomoč umetnikov zaslužna za to, da se spoznanje Boga bolje razodeva in da oznanjevanje evangelija postane za človeški razum prozornejše,« torej: »Pri širjenju oznanila, ki ji ga je zaupal Kristus, Cerkev potrebuje umetnost. Umetnost mora svet duha, nevidnega, Boga napraviti zaznavnega in kolikor mogoče privlačnega.« (CD 82, 21) Nikakor ne gre zanemarjati simbolne moči podob, ki so že od nekdaj imele posebno močan vpliv na človekovo dožemanje. Torej Cerkev potrebuje umetnost in umetnost potrebuje Cerkev, saj umetnost nenehno išče skriti pomen stvari in poskuša izraziti neizrekljivo, kar pa je pot, po kateri prihaja Bog naproti človeku preko evangelija. Vera lahko umetnosti služi kot vir navdiha, pristnega navdiha za ustvarjalno moč, podprtega z navdihom Svetega Duha. Lepota sodelovanja vere in umetnosti je torej pot, po kateri v ta svet preko vseh vrst umetnosti vstopa lepota in večna Lepota, ki je dvosmerna pot, saj ne le da Bog pristopa k nam, tudi mi lahko preko lepote spoznavamo Lepoto – Boga samega, in zaradi lepote, ki nas preobraža, postajamo vedno »lepši«, vedno bolj Božji.

2.3 Lepota v umetnosti

Italijanski filozof Umberto Eco je v svoji knjigi *Zgodovina lepote* napravil obsežen pregled razvoja koncepta lepote tekom zgodovine, ne le v vseh vrstah umetnosti, ampak predvsem lepote kot tistega, kar se da označiti tudi s številnimi drugimi pridevniki, npr. »mil«, »ljubek«, »vzvišen«, »čudovit«, »veličasten«, skratka za označitev nečesa, kar nam je všeč. Neposredno o lepem Eco zapiše: »Lepo je tisto, kar bi nas razveselilo, ko bi bilo naše, vendar ostane lepo tudi, če pripada komu drugemu. Seveda nimamo v mislih vedenja človeka, ki si v navzočnosti lepe stvari, kakršna je slika velikega umetnika, zaželi stvar imeti zaradi lastniškega ponosa, zato da bi jo lahko vsak dan opazoval, ali zaradi njene velike gmotne vrednosti. Tovrstne oblike strasti, ljubosumje, želja po lastništvu, zavist ali grabežljivost nimajo z občutkom Lepote nič skupnega.« (Eco 2006, 10)

V omenjenem delu si avtor postavlja tudi vprašanje, zakaj je zgodovina lepote skoraj vedno podprta z umetniškimi deli in odgovor najde v predpostavki, da zato, ker so bili skozi stoletja slikarji, pesniki in romanopisci tisti, ki so nam pripovedovali, kaj se jim zdi lepo, in so nam zapustili primerke tega. Pri svojem delu pa izhaja iz načela, da lepota nikoli ni bila nekaj absolutnega in nespremenljivega, temveč si je v skladu z zgodovinskim obdobjem in okoljem nadevala razne obraze, kar pa ne velja le za telesno lepoto (moškega, ženske, pokrajine ...), temveč tudi za lepoto Boga ali svetnikov in idej. (Eco 2006, 8–14)

2.4 Vloga umetnosti v krščanstvu

V. Ukmar v svojem delu *Po lepoti k resnici* vprašanje lepote parafrazira kot vprašanje o umetnosti in človeku ter o njuni medsebojni povezanosti in njunem medsebojnem vplivanju. Ko razmišlja o poglobitnem hrepenenju človeštva v svetu, priznava, da je njegov poslednji smoter – Resnica in da za njo hitijo vsa hrepenenja, saj je glavna blaginja človeštva (Ukmar 1972, 6). Ukmar s tem postavi transcendentalijo resnice kot cilj transcendentalije lepote, a do Cilja naj bi vodile vse štiri (eno, dobro, resnično, lepo) transcendentalije skupaj.

Ukmar svojo esejsko razpravo začne z vprašanjem *Kaj je umetnost?* in jo preprosto definira kot posebno panogo človeškega delovanja, kjer človek s svojo voljo in z lastnim dejanjem ustvarja predmete, ki so t. i. nosilci lepote. Tako človek zavestno ustvarja lepe predmete, umetnine; umetnine, kjer lepota ni nastala po naravni poti, ampak jo je ustvaril človek s svojim dejanjem. Pri tem je pomembno ravno to, da je umetnost vezana na človeka, da živi iz njega in zanj in da je najbolj prisoten odsev njegovega zunanjega in notranjega življenja in delovanja; da se skozi njo in po njej razodeva človek z vsem svojim bistvom, življenjem in razvojem. (Ukmar 1972, 7–8)

Odkrivanje resnice imenuje za poglobitni človeški smoter in zatorej je razumljivo, da je človek od nekdanj do nje iskal različne poti – te so tri: pot znanosti, pot religije in pot umetnosti; tri različne poti z enim samim skupnim končnim ciljem, ki je resnica. (Ukmar 1972, 6) Ko Ukmar primerja umetnost in znanost, trdi, da se umetnost razlikuje od znanosti po tem, da na koncu res tudi ona razkriva resnico, toda »po ovinku« – posredno, medtem ko naj bi znanost vodila do resnice direktno. (Ukmar 1972, 7–8)

Problem vprašanja lepote zaključí s sintezo več odgovorov: »V lepotnem primeru gre za neko svojevrstno lastnost stvari in pojavov, ki jih imenujemo urejene, harmonične, ubrane.« V nadaljevanju svoj argument podkrepí z ugotovitvijo Aristotela, ko ta trdi, da je lepota enotnost v mnogoterosti, in doda tudi Avguštinovo misel, da je lepota podoba Božje popolnosti, ki pa je kljub navidezному nasprotju isto, kot je izpovedal Leonardo, namreč, da je lepota posnetek snovne narave in njene notranje zakonitosti, saj gre pri obeh za ubranost, urejenost, jasnost. In ker so to bistvene lastnosti resnice, je končno najbolj oprijemljiva Heglova sodba, ki vidi v lepoti čutno zaznavno resnico, predstavní izraz miselne vsebine; torej resnica, razodeta skozi lepoto. [...] kot mesec sončno svetlobo nam lepota posredno nosi resnico, ki odseva skozi oblike čutno zaznavnega predmeta. Te oblike nam neposredno govorijo o lepoti, posredno pa nam nosijo slutnje o resnici. To se pravi, da je lepota red, ki nam s predmetov odseva na poseben način in na katerega se mi tudi svojevrstno odzivamo. Odgovarjamo namreč nanj s posebnim čustvovanjem, ki mu pravimo estetsko čustvo. Torej je razlika med znanostjo in lepoto v tem, da je znanost osredotočena v umskem svetu, v mislih in predstavah, lepota pa v čustvenem svetu, s tem pa je človeku dana dvojna pot do resnice: po mišljenju in čustvovanju. (Ukmar 1972, 9–10)

A lepotni svet ni popoln, vendarle je ustvarjen, popoln pa je samo Bog, zato avtor trdi, da so tudi v lepotnem svetu neugodja, zmede, ki prinašajo nesoglasja in nesrečo. Nastajata torej vprašanje in dvom, kje so meje med urejajočim in onesrečujočim načelom sveta in človeka. (Ukmar 1972, 11)

V povezavi umetnosti s človekovo moralno zavestjo Ukmar v svoji esejski razpravi zapiše, da je res, da nosi umetnost kot stvar človekove dejavnosti, ustvarjena iz človeka za človeka, v sebi njegov odsev in torej določeno, od njega pridobljeno vsebino in določene izrazne silnice. Poudarja, da gre pri vsaki umetnini predvsem za obliko, kajti z njo in po njej se pretakajo vsebinske silnice. Oblika je obenem izpovedovalec vsebine! V kakovosti pa vidi njuno zvezo; povsod – in posebej v umetnosti. Tako močna in odvisna je zveza med njima, da se v hipu spremeni vsebina, če kakor koli spremenimo obliko in obratno. Tako je pri vseh stvareh. (Ukmar 1972, 20–21) [...] tako »je vsaka oblika odvisna od vsebine in vsebina od oblike in da je tedaj predvsem važno, kakšna naj bo oblika, da bo izpovedovala vsebino«. (Ukmar 1972, 23)

KKC v VI. poglavju z naslovom *Resnica, lepota in sakralna umetnost* o povezavi lepote in umetnosti navaja, da »Izvrševanje dobrega spremljata zastonjsko duhovno ugodje in npravna lepota. Prav tako prinaša resnica s seboj veselje in sijaj duhovne lepote. Resnica je lepa sama po sebi. Resnica besede, razumski izraz spoznanja ustvarjene in neustvarjene realnosti, je potrebna človeku, ki je obdarjen z razumom; toda resnica more najti tudi drugačne, dopolnjujoče oblike človeškega izražanja, predvsem kadar gre za to, da prikličemo v spomin to, kar ta resnica vsebuje neizrekljivega, globine človeškega srca, polete duše, skrivnost Boga samega. Še preden se je namreč Bog razodel človeku z besedami resnice, se mu razodeva z vesoljno govorico stvarstva, dela njegove besede, njegove modrosti: z redom in harmonijo kozmosa – ki ju odkriva tako otrok kakor znanstvenik – »zakaj iz velikosti in lepote stvari se s primerjanjem spozna njih stvarnik« (Mdr 13,5), »saj jih je ustvaril začetnik lepote« (Mdr 13,3)«. (KKC 2500)

»Ustvarjen po božji podobi« (1 Mz 1,26) izraža človek tudi resnico svojega razmerja do Boga stvarnika z lepoto svojih umetniških del. Umetnost je namreč oblika specifično človeškega izražanja; onkraj iskanja življenjskih potreb, skupnega vsem ustvarjenim živim bitjem, je umetnost zastonjsko preobilje notranjega bogastva človeškega bitja. Vznikajoča iz talenta, ki ga je podaril Stvarnik, in iz napora človeka samega je umetnost

oblika praktične modrosti, ki zedinja spoznanje in spretnost (Mdr 7,18), da bi dala obliko resnici kakšne realnosti v govorici, dostopni očem in ušesom. Umetnost torej vsebuje določeno podobnost z božjim delovanjem v stvarstvu, kolikor se navdihuje ob resnici in ljubezni do bitij. Kakor nobena druga človeška dejavnost tako tudi umetnost nima sama v sebi svojega absolutnega namena, temveč jo ureja in plemeniti poslednji človekov namen (prim. Pij XII., govor 25. decembra 1955 in govor 3. septembra 1950). (KKC 2501)

Sakralna umetnost je resnična in lepa, kadar po svoji obliki ustreza svoji posebni poklicanosti: da v veri in češčenju (adoraciji) kliče v spomin in povečuje presežno skrivnost Boga, vsepresegajočo nevidno lepoto resnice in ljubezni, ki se je prikazala v Kristusu, »odsvitu božjega veličastva in podobi božjega bistva« (Heb 1,3), v katerem »telesno biva vsa polnost božanstva« (Kol 2,9), duhovna lepota, ki odseva v presveti Devici, božji Materi, v angelih in svetnikih. Resnična sakralna umetnost človeka vodi k adoraciji, k molitvi in k ljubezni do Boga stvarnika in odrešenika, svetega in posvečevalca. (KKC 2502)

Zato morajo škofje, sami ali po zastopnikih, z budnostjo pospeševati sakralno umetnost, staro in novo, v vseh njenih oblikah, in z isto religiozno skrbjo iz bogoslužja in iz svetih stavb odstranjevati vse, kar ni v skladu z versko resnico in s pristno lepoto sakralne umetnosti (prim. B 122–127). (KKC 2503)

2.5 Lepota v Novi zavezi

»... zakaj iz velikosti in lepote ustvarjenih reči
moremo s primerjanjem motriti njihovega Stvarnika.«
(Mdr 13,5)

Sveto pismo, temelj krščanske vere, vsebuje zapise o najrazličnejših pojmi in tematikah življenja, tako tudi lepota ni izjema. Beseda lepota se v SP v različnih oblikah pojavi 270-krat v 251 vrsticah, pomen pa variira odvisno od konteksta.

Pojem lepota je v NZ eksplicitno mogoče najti na tridesetih mestih. Beseda lep se v različnih oblikah pojavlja tudi v različnih pomenih, mišljeno kot fizična lepota, duhovna lepota, dobrota oz. moralna korektnost. Lepoto je v različnih oblikah in pomenih moč najti le v sinoptičnih evangelijih, in sicer v Matejevem evangeliju štirikrat (Mt 13,45; Mt 15,26; Mt 16,2; Mt 23,27), v Markovem evangeliju dvakrat (Mr 7,9 in Mr 7,27) ter v Lukovem evangeliju trikrat (Lk 6,26; Lk 8,15 in Lk 21,5), torej v vseh treh evangelijih devetkrat.

2.5.1 Matejev evangelij

Matejev evangelij besedo lep prvič uporabi v odlomku *Tri prilike* (Mt 13,45), kjer beremo: »*Nebeško kraljestvo je tudi podobno trgovcu, ki išče lepe bisere.*« Odlomek, ki nebeško kraljestvo razlaga s primerjavami skritega zaklada, lepimi biseri in mrežo, ki zajame vse vrste rib (Mr 13,44–50) Silvano Fausti komentira: »Vsakdo namreč išče. Na skrivaj ali tudi ne, enkratno lepoto, ki je od nekdanj omrežila njegovo srce: »Zase si nas ustvaril, Gospod, in nemirno je naše srce, dokler ne počije v tebi.« Nenasitnost našega hrepenenja – lakota, ki je nič ne more potešiti – pričuje, da je naša sla neskončna, od Neskončnega. »Tistega, ki je zmožen Boga, ne more napolniti nič, kar je manj od samega Boga.« Človek je hrepenenje. Hrepenenje po nemogočem, ker je ustvarjen za nemogoče, edino jed, ki ga nasiti.« (Fausti 2008, 295)

Drugič najdemo pridevnik lep v Mt 15,26: »*Odgovoril ji je in dejal: »Ni lepo jemati kruh otrokom in ga metati psom.*« V tem odlomku kanaanska žena izpove svojo veliko vero Jezusu in ta jo reši. Navedeni stavek, Mt 15,26, je Jezusov odgovor na ženino prošnjo: »*Gospod, Davidov sin, usmili se me! Moja hčer zelo mučijo demoni.*« (Mt 15,22). Lepo je v tem kontekstu mišljeno kot – ni dobro oz. ni prav jemati kruha otrokom in ga metati psom. Fausti v komentarju na v. 26 zapiše le, da je ta Jezusov

odgovor najtrši, kar jih lahko pričakuje pogan, saj so judje za »pse« imenovali pogane. Kruh otrok pa bo dan prav njim, a ne po njihovi zaslugi, saj je milost in dar, temveč po veliki veri. (Fausti 2008, 328)

Tretjič beremo o lepoti v Mt 16,2, v odlomku o zahtevi po znamenju: *»On pa je odgovoril; dejal je: ›Ko se zvečeri, pravite: ›Lepo bo; kajti nebo žari.«.* »Lepo bo« se navezuje na stvarnost narave, kakšna bo, ko se zvečeri, saj je ta ob sončnem zahodu po navadi najlepša – torej zna človek fizična znamenja, fizično stvarno lepoto dobro presojati, težje pa je presojati prava Znamenja. Fausti komentira: *»Znamenja stvari, ki so nam pri srcu, znamo dobro razbirati, tudi iz najmanjših znakov. Znamenje Sina Človekovega, ki vstopi v osrčje zemlje, nas ne zanima in ga nočemo razumeti. Vendar če ne lažemo sami sebi, bi iz tega, kar Jezus dela, morali doumeti, kdo je. Razlikovanje v Božjih rečeh je težko, ker iščemo znamenja, ki bi potrdila naša pričakovanja, ta pa so nasprotna njegovim.«* (Fausti 2008, 336–337)

Zadnjič se lepota pojavi v Mt 23,27: *»Gorje vam, pismouki in farizeji, hinavci, ker ste podobni pobeljenim grobovom, ki se na zunaj zdijo lepi, znotraj pa so polni mrtvaških kosti in vsakršne nečistosti.«* Lepota se tu zopet nanaša na zunanjo fizično lepoto, a ta v tem primeru zakriva ne-lepo notranjost pismoukov in farizejev. Silvano Fausti komentira: *»Zunanost je lepa na pogled, svetla in privlačna kot sad hudega (1 Mz 3,6); toda kot slednji je polna strupa in smrti. (Fausti 2008, 497)*

Matejev evangelij torej prikazuje enkratno lepoto kot tisto, po kateri vekomaj hrepeni človekovo srce, in le pri Lepoti sami je moč prejeti potešitev, ki umiri človekovo hrepeneče srce. Lepoto lahko razume tudi kot dobroto ali moralno korektnost, torej lepo oz. pravilno dejanje oz. ravnanje. Lepota lahko predstavlja tudi fizično lepoto stvarstva, ki kaže na plemenitost ustvarjenih stvari od Lepote same, ali pa je fizična lepota maska za človeško moralno ne-lepoto oz. nekrepostnost.

2.5.2 Markov evangelij

Markov evangelij lepoto izrecno omeni le na dveh mestih, in sicer: Mr 7,9: »*In govoril jim je: »Lepo zametavate Božjo zapoved, da se držite svojega izročila!«* ter Mr 7,27: »*Govoril ji je: »Pusti, da se najprej nasitijo otroci. Ni lepo jemati kruh otrokom in ga metati psom.«* Prvič besedo *lepo* beremo v odlomku o izročilu starih in drugič v odlomu o veri Sirofeničanke, ki je sinoptičen odlomek, torej najdemo »lepo« v dveh sinoptičnih evangelijih Mt in Mr, obakrat besedo »lepo« izgovori Jezus. Lahko bi rekli, da je v prvem opozorilu zaznati nekaj ironije. Mr 7,9 je Jezusovo opozorilo, ko ponovi obtožbo zla, da bi nas opozoril, saj ga delamo nagonsko, brez hudobije ali zavedanja. (Fausti 2005, 183)

Mr 7,27 pa Fausti pojasni: »Od poslanstva dvanajsterih dalje je vedno govor o jedi in o kruhu. Tu je rečeno, da je kruh otrok! Evharistija je samo življenje Sina – njegovo telo in njegova kri – darovano za nas, da bi živeli iz njega. Ta kruh nam ne pomeni nekaj nejasnega: je sama prisotnost Boga, ki rešuje, Jaz Sem sredi med nami.« (Fausti 2005, 188)

V Mr je v prvem pomenu »lepo« mišljeno ironično, saj Jezus poda opozorilo na zlo, ki ga delamo nagonsko, drugič pa je »lepo« uporabljeno v enakem pomenu kot v sinoptičnem evangeliju, torej »ni lepo« v pomenu ni prav oz. ni dobro.

2.5.3 Lukov evangelij

Lukov evangelij lepoto omenja trikrat, in sicer v odlomkih: *Blagri in gorje* (Lk 6,26), *Razlaga prilike o sejalcu* (Lk 8,15) in *Jezus napove razdejanje templja* (Lk 21,5).

Lk 6,26: »*Gorje vam, kadar bodo vsi ljudje lepo govorili o vas, kajti prav tako so njihovi očetje delali z lažnimi preroki!*« Lepo govoriti o kom po navadi pomeni nekaj dobrega, a v blagrih je govora o »tistih, ki skušajo ubežati sovraštvu in preganjanju, česar je deležen vsak, ki sledi Gospodu in njegovi besedi. To so tisti, ki iščejo hvaležnost in hvalo, in namesto da bi služili resnici, izrabljajo resnico v svoj prid in jo obračajo na vse strani, kakor jih je volja.« (Fausti 2012, 171)

Lk 8,15: »Seme v dobri zemlji pa so tisti, ki z lepim in dobrim srcem besedo slišijo in jo ohranijo ter v stanovitnosti obrodijo sad.« Razlaga prilike o sejalcu lepoto postavi ob bok dobroti in skupaj predstavljata krepostno srce, ki Besedo sprejme in obrodi sad. »Pogoji za sprejetje Besede, ki bi obrodilo sad, so »lepo in dobro« srce. Ta evangelijski prenos idealne grške miselnosti, predstavljene v človekovo srce, je značilen za Luka. Srce je notranja in življenjska zmožnost sprejetja Besede: je »lepo«, ker se okraši z Besedo in jo varuje (prim. 1 Pt 3,3), in »dobro«, kolikor obrodi sad v stanovitnosti, predvsem v trenutkih preizkušnje. Stoteren sad je povezan s temi vsakdanjimi »poslušanjem, ohranjanjem in stanovitnostjo«, ki zdržijo vse preizkušnje.« (Fausti 2012, 251)

Lk 21,5: »Ko so se nekateri pogovarjali o templju, kako je okrašen z lepimi kamni in zaobljubljenimi darovi, je rekel ...« V prvem odlomku zadnjega poglavja Lk evangelija, Jezus napove razdejanje templja in pridevnik »lepo« uporabi za to, da opiše, kakšni so kamni templja. Ta je zdaj okrašen z lepimi kamni, ki pa bodo, ko pridejo dnevi, zrušeni. Fausti razlaga, da od starega templja, ki je bil narejen iz lepih, belih apnenčastih kamnov, ne bo ostalo nič, saj bodo uničeni, kakor Kristusovo telo na križu. Novi tempelj bo imel za vogelni kamen Križanega, ki so ga zidarji zavrgli (20,17; Apd 4,11). Učenci pa bodo zgneteni okrog njega, kakor živi kamni, zaposleni pri vgrajevanju sebe v novo, duhovno stavbo (1 Pt 2,4–5). (Fausti 2012, 699)

Lk evangelij »lepo« uporablja kot pridevnik, ki prekrije resnico in ji v tej vlogi ne služi, lahko pa lepota torej skupaj z dobroto tvori pot, po kateri naše srce postaja rodovitno oz. krepostno. Lepi kamni so zopet brez pomena, a bodo zrušeni zaradi človekovega greha. Lepota je torej sama po sebi dobra, saj izvira od Lepote same, a je lahko v kombinaciji s človekovim grehom izrabljena kot sredstvo, ki služi slabemu, ko pa je postavljena ob bok dobroti in pravemu namenu, je pot kreposti, ki obrodi sadove.

Oblika in pomen besede sta v evangelijskih torej odvisna od konteksta, a gotovo je, da je enkratna lepota tista, po kateri vekomaj hrepeni človekovo srce, in le v Lepoti sami lahko človek najde potešitev, ki umiri njegovo hrepeneče srce. Lepoto pri branju evangelijskih interpretiramo tudi kot dobroto ali moralno korektnost, torej lepo oz. pravilno dejanje oz. ravnanje. Lepota lahko predstavlja tudi fizično lepoto stvarstva, ki

kaže na plemenitost ustvarjenih stvari od Lepote same, ali pa je fizična lepota maska za človeško moralno ne-lepoto oz. nekrepostnost. Ko je beseda »lepo« uporabljena ironično, Jezus poda opozorilo na zlo, ki ga ljudje delamo nagonsko, lahko pa je besedna zveza »ni lepo« uporabljena tudi v pomenu ni prav, ni dobro. Pridevnik »lepo« lahko tudi prekrije resnico in ji v tej vlogi ne služi, lahko pa lepota skupaj z dobroto tvori pot, po kateri naše srce postaja rodovitno oz. krepostno in tako služi resnici. Lepota je torej sama na sebi dobra, saj izvira od Lepote same, a je lahko v kombinaciji s človekovim grehom izrabljena kot sredstvo, ki služi slabemu, kadar pa je postavljena ob bok dobroti in plemenitim namenom je pot kreposti, ki obrodi bogate sadove.

2.6 Bog – stvarnik Lepote in umetnost(i)

V knjigi modrosti (v. 13,5) piše: *»... zakaj iz velikosti in lepote ustvarjenih reči moremo s primerjanjem motriti njihovega Stvarnika.«* Bog, ki je lepoto ustvaril sam in po sebi, ki je Lepota sama, vstopa v ta svet preko ustvarjenih lepot in vsa ustvarjena lepota kaže nanj, da bi se vse vračalo k njemu po različnih poteh, ena od teh je tudi slavljenje njegove lepote in stvari, ki jih je ustvaril po svoji podobi: *»Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po Božji podobi ga je ustvaril, moškega in žensko je ustvaril.«* (1 Mz 1,27) V NZ se zdi Eukov »podoba« ali »ikona« eden najpomembnejših izrazov. Najstarejše ikone, hranjene v samostanu sv. Katarine na gori Sinaj so iz 6. st. in dokazujejo versko prepričanje, da je mogoče v podobah ponovno predložiti skrivnost, v katero verujemo, jo obhajamo in zremo.

To skrivnost je umetnost vedno poskušala upodobiti posredno. Rino Fischella trdi, da *»to, kar predstavlja umetnost, ni le okrasna prvina, marveč je opis verskega izkustva, ki je vredno, da ga pripovedujemo in v njem sodelujemo. Krščanstvo se rodi v luči lepote. S katere koli strani ga opazujemo, nas vedno z močjo in vztrajnostjo privede k začetni točki: lepoti razodetja.«* (Fischella 2008, 348) Dano misel pa utemelji tako: *»Če se Bog pusti videti in zreti, je prva stroka, ki pride v poštev umetnost,«* saj le-ta že sama po sebi obuja skrivnost in dopušča, da jo zremo, izhajajoč iz lepote. (Fischella 2008, 350)

Umetnost je torej lahko medij, po katerem Bog nagovarja človeka z vsebino svoje Besede. *»Razumevanje vsebine vere ni nič drugega kot postopno vstopanje v lepoto*

skrivnosti, ki jo oznanjamo, in tako skušamo omogočiti globoko dojemljivost. Prav zaradi tega Cerkev vse do naših dni ni nehala podpirati umetnikov in se k njim obračati po pomoč.« Tu Fischella doda nekaj komentarjev iz Pisma umetnikom Janeza Pavla II. o poslanstvu umetnikov, ki je pomoč pri širjenju oznanila, kjer mora SP vsebino narediti konkretno, saj bodo vse vrste umetnosti in tudi vse, kar lahko človek proizvede, da bi izrazil lepoto stvarstva, hvalnica, usmerjena k Stvarniku in k življenju, ki ga je vnesel v vse, kar je prišlo iz njegovih rok. Cerkev potrebuje lepoto, ker lahko le tako postane očitna kakovost tega, kar veruje, saj je v kulturi, ki je občutljiva za podobe, ki podobam zaupa širitev svojih najpomembnejših družbenih in moralnih sporočil, vloga sakralne umetnosti spet postaja temeljna, ko verne in neverne nagovarja, ker se v delih, s katerimi se soočajo, spopadejo iz obličja v obličje s temami, ki odgovarjajo na temeljna sodobna vprašanja. (Fischella 2008, 352–353)

3. LEPOTA – PRINAŠALKA VSEBINE

Lepota nas uči prvinske čistosti.

Lepota v tem svetu nastopa v različnih pomenih, oblikah, razmerjih ..., obstajajo pa tudi univerzalne smernice, ki lepoto kot transcendentalno kategorijo spremljalo. Lepota, ki je izraz dobrega, služi poslanstvu, da nravno očiščuje človeka. Lepota, ki je izraz resnice, se razodeva kot »resnica biti«. Lepota, ki povezuje dobro in resnično, predstavlja celovitost, čistost – oboje zlasti v moralnem smislu. Lepoto najdemo tudi v nedokončanosti, osnutku ali »torzu«, tudi v tistem, kar ni popolno. Tako se kaže lepota kot svojski izraz biti in v moči izvorne lepote je vsako bivajoče lepo, tu je lepota utemeljena v biti kot taki. Pralepota je transcendentalna vse-lastnost biti, kot so enost, resnica in dobrot. Resnica odkriva globini biti, dobrot jo posreduje, v lepoti pa ta globina biti prekipeva. Neizčrpno bogastvo lepote je zato tisto zadnje, krona resnice in dobrega. Vsako bivajoče je tako lépo že samo zato, ker je, ker mu je dano biti in je lepó, da je. (Klun 2002)

V uvodni besedi CD 82, *Pisma umetnikom*, Rafko Valenčič zapiše, da je veličina Boga in lepote dvosmerna povezava: »Boga, ki se razodeva po lepoti, in lepote, ki vodi k Bogu. Po obeh resničnostih žeja človekovega duha. Njegov razum išče resnico, ki ustvarja harmonijo med zunanostjo in notranjim spoznanjem; volja hrepeni po dobroti, da bi v njej našla mir in zadoščenje.« (CD 82, 5)

Človekovo hrepenenje po Lepoti je na tem svetu nepotešljivo, saj ga lahko poteši le Lepota sama in Cerkev, ki je nevesta samega Kristusa, potrebuje umetnost in umetnost potrebuje Cerkev, saj umetnost nenehno išče skriti pomen stvari in poskuša izraziti neizrekljivo, kar pa je pot, po kateri z evangelijsko besedo stopa Bog proti človeku. Vera lahko umetnosti služi kot vir navdiha, pristnega navdiha za ustvarjalno moč, podprtega z navdihom Svetega Duha. Lepota sodelovanja vere in umetnosti je torej pot, po kateri v ta svet preko vseh vrst umetnosti vstopa lepota in večna Lepota, ki je dvosmerna pot, saj ne le da Bog pristopa k nam, tudi mi lahko preko lepote spoznavamo Lepoto – Boga samega, in zaradi lepote, ki nas preobraža postajamo vedno »lepši«, vedno bolj Božji.

P. Marko Ivan Rupnik na posnetku v govoru *Marko Ivan Rupnik o umetnosti* pravi, da je umetnost »zmaj,« ko ta ni usmerjena pravilno, potem pa razloži svojo zgodbo, pojasni, kako je prišel do svojega poklica in takrat umetnosti ni več videl kot izraza sebe, ampak kot služenje. Taka umetnost, umetnost v vlogi služenja Bogu je prava prinašalka Lepote in Besede. To je umetnost, ki osvobaja, kliče in odrešuje preko svoje vsebine. Razlika, kot trdi Rupnik, je namreč v tem, ali gredo stvari iz tebe oz. od tebe ali pa jih ti sprejemaš. (Youtube 2018)

Avguštin piše, da je lepota vseh stvari, ki so ustvarjenje in podvržene spreminjanju, izpoved. Izpoved Lepega, ki ni podvržen spreminjanju. Izpoved, ki izpoveduje njega samega, in če torej izpoveduje njega samega, lahko izpoveduje in posreduje tudi njegovo Besedo. Iz tega opisa je moč razbrati kar nekaj lastnosti lepote, ki jih je Avguštin opisal posredno, torej lepi predmeti zbuja pozornost oz. pritegnejo človekov pogled in pozornost, lepota je čar, ki prevzame in njena moč je mikavnost, ki človeka dovolj nagovori, da ji nakloni pozornost, med samim trdom za dosego omenjenih dobrin pa se ni treba oddaljevati od Gospoda, torej je lepota pot, ki je Gospodu blizu in se je tudi sam poslužuje, ko pristopa k človeku. Naj se zdijo stvari lepe v gibanju ali mirovanju, vselej naj bi jih presojali v celoti, če želimo soditi prav. Nespremenljiva Božja Previdnost pa je tista, ki vodi vse natanko tako, kot je treba (Avguštin, O pravi veri, 146).

Ustvarjena lepota posreduje neustvarjeno Veličastvo. Umetnost, ki se navdihuje po veri, svojo ustvarjalnost črpa tudi iz SP, ki je temelj krščanske vere, če pa umetnina, najsibo slikovna, glasbena ali igrana, posreduje evangelijske vsebine, posreduje Lepoto Boga, ki nagovarja človeka in njegovo hrepenenje. Hrepenenje človeka nagovarja in priteguje ter vodi k iskanju Boga, ko pa smo na poti iskanja Boga, smo na poti, ko postajamo vsebinsko vedno bolj Bogupodobni, vedno bolj Božji.

3.1 O današnji lepoti

Za opis današnjega časa bi prej uporabili marsikateri drug pridevnik kot pa »lep«. Opis bi bil najverjetneje zaznamovan z besedami: nered, nesorazmerje, asimetrija, disharmonija, nejasnost, pluralnost, neodločenost, fluidnost ... Če bi današnjo postmoderno dobo opisali z besedami Mateje Pevec Rozman, govorimo o dobi

postmoderne subjekta, katere glavni značilnosti sta: »Pluralizem in nedoločenost (ki ju je moderni svet spregledal v zagledanosti v svojo gotovost) in odpovedovanje veri v absolutno moč razuma.« (2002, 18) Povedano z besedami Papeža Janeza Pavla II. kot navede v *Pismu umetnikom*: »V modernem času se poleg krščanskega humanizma, ki še naprej ustvarja pomembna kulturna in umetniška dela, polagoma uveljavlja še neka druga oblika humanizma, za katerega je značilna odsotnost Boga, pogosto tudi nasprotovanje Bogu. Takšno ozračje vodi do ločevanja sveta umetnosti od sveta vere.« (CD 82, 20)

In kaj lahko v postmoderno družbeno in kulturno okolje (do)prinese lepota? V. Ukmar meni, da je Sodobnemu človeku namreč še posebno potrebna jasna zavest, prebujenost duha in osveščenost vsega doživljanja, saj je kriza [umetnosti] v neosveščenosti – tistih, ki jo ustvarjajo, in tistih, ki jo doživljajo. Kriza se kaže tudi preko neodgovornosti, saj je odgovornost velika stvar, ki ljudi povezuje in vse človeško delovanje usmerja v skupno korist ter opozarja na škodo, ki jo povzročata razcepljenost in osamljenost, ker izkrivljata smotrnost vsega človeškega početja, ki postaja samo sebi namen: ko se razvija znanost zaradi znanosti, religija zaradi religije, umetnost zaradi umetnosti, namesto: znanost, religija umetnost zaradi človeka. Tako prihaja čas, ko se morajo zopet vse tri poti k resnici – znanost, religija in umetnost – tako kot so bile nekoč združene, pa so se v razvoju razšle, zdaj ponovno združiti v posamezniku v splošno dobro človeštva. (Ukmar 1972, 25–26)

Lepota, skupaj z umetnostjo, je lahko na tem mestu pot, po kateri hodimo in smo umetniki svojega in posledično tudi širšega družbenega življenja. Kot umetniki svojih življenj se moramo zavedati lastne avtonomije, s katero v svojih rokah držimo čopič vsakdana, sami usmerjamo njegove poteze in mešamo barve odločitev ter nosimo ceno posledic, najsibo dobrih ali slabih. Verniki smo aktivni umetniki življenja, ki s pomočjo Njegovega navdiha soustvarjamo umetnino življenja in stremimo k temu, da bi nas pripeljala do umetnosti Življenja.

Sklepne misli

Razodeta resnica je ljubezen. Uresničena ljubezen je lepota.

(Pavel Aleksandrovič Florenski)

Lepota je hkrati pot in cilj, ki človeka spremlja v mnogovrstnih oblikah na poti življenja in vodi do Lepote same. Je pot, po kateri Bog pristopa k človeku in ga nagovarja, hkrati pa je lepota pot, ki nas vodi do Boga in spoznanja. Bog, ki vstopa v ta svet, nagovarja človeka preko čutne in duhovne lepote ter tako daje slutiti odsev večne lepote same.

Lepota kot četrta transcendentalna lastnost s svojimi značilnostmi pridaja svoje k celoti trojstva eno – dobro – resnično. S temi lastnostmi se prepleta in kaže na Boga, ki je celota sama, ki je Eno, Dobro, Resnično in Lepo samo, in človeka, v katerega je položeno hrepenenje po vseh teh lastnostih, kliče k sebi, da bi bil deležen vsega omenjenega in da bi s pomočjo teh sredstev postajal vedno bolj Bogupodoben, vedno bolj Božji, da bi bil čedalje dojemljivejši za lepoto biti. Pralepota se kaže kot svojski izraz biti. V moči izvorne lepote je v biti vsako bivajoče lepo, Lepota pa pomeni »občutje« prekipevajoče polnosti biti. Lepota gre človeku do srca, ga kliče in ga je sposobna preobraziti.

CD 82 – *Pismo umetnikom* lepoto postavlja v človeku oprijemljivi svet umetnosti in ji daje posebno vlogo pri posredovanju verske vsebine, saj je umetnost (katere koli vrste) tista, ki neoprijemljivo lepoto zajame, konkretizira in napravi čutno oprijemljivo ter človeku posreduje vsebino Besede. Umetnost Boga in njegovo Besedo človeku približa na njemu oprijemljivejši in razumljivejši način. Preko umetnosti človek uresničuje in dokazuje tudi svojo Bogupodobnost, ko soustvarja, le da človek ustvarja iz že danih materialnih dobrin, medtem ko Bog kliče v obstoj iz nič.

Pri ustvarjanju krščanske umetnosti ima pomembno vlogo SP, ki je s svojo vsebino že od nekdanj bogat vir krščanske kulture in umetnosti – ta pa je že sama po sebi odsev skrivnosti, ki jih umetniki poskušajo zajeti v svojih delih. Umetnost ima veliko možnosti izrazov, bistvena med njimi sta možnost utelešanja vrednot in izpoved vere,

kjer lahko lepo in resnično združena v umetniških delih pričujeta za Večno, in to preko različnih umetniških vrst in slogov.

Že samo v Evangelijih najdemo več različnih virov navdiha za temo lepote, saj sta oblika in pomen besede v evangelijih odvisna od konteksta, a gotovo je, da je enkratna lepota tista, po kateri vekomaj hrepeni človekovo srce, in le v Lepoti sami lahko človek najde potešitev, ki umiri njegovo hrepeneče srce. Lepoto pri branju evangelijev interpretiramo tudi kot dobroto ali moralno korektnost, torej lepo oz. pravilno dejanje oz. ravnanje. Lepota lahko predstavlja tudi fizično lepoto stvarstva, ki kaže na plemenitost ustvarjenih stvari od Lepote same, ali pa je fizična lepota maska za človeško moralno ne-lepoto oz. nekrepostnost. Ko je beseda »lepo« uporabljena ironično, Jezus poda opozorilo na zlo oz. ne-lepo, ki ga ljudje delamo nagonsko, lahko pa je besedna zveza »ni lepo« uporabljena tudi v pomenu ni prav, ni dobro. Pridevnik »lepo« lahko tudi prekrije resnico in ji v tej vlogi ne služi, lahko pa lepota skupaj z dobroto tvori pot, po kateri naše srce postaja rodovitno oz. krepostno in tako služi resnici. Lepota je torej sama po sebi dobra, saj izvira od Lepote same, a je lahko v kombinaciji s človekovim grehom izrabljena kot sredstvo, ki služi slabemu, kadar pa je postavljena ob bok dobroti in plemenitim namenom, je pot kreposti, ki obrodi bogate sadove.

Cerkev potrebuje umetnost in umetnost potrebuje Cerkev, saj umetnost nenehno išče skriti pomen stvari in poskuša izraziti neizrekljivo, kar pa je pot, po katerih vstopa Bog proti človeku preko evangelija. Vera lahko umetnosti služi kot vir navdiha, pristnega navdiha za ustvarjalno moč, podprtega z navdihom Svetega Duha. Lepota sodelovanja vere in umetnosti je torej pot, po kateri v ta svet preko vseh vrst umetnosti vstopa lepota in večna Lepota, ki je dvosmerna pot, saj ne le da Bog pristopa k nam, tudi mi lahko preko lepote spoznavamo Lepoto – Boga samega, in zaradi lepote, ki nas preobraža, postajamo vedno »lepši«, vedno bolj Božji.

Povezava Bog – lepota je torej dvosmerna povezava, ki razodeva Boga preko lepote in vodi k njemu samemu. Človekovo hrepenenje žejja po lepoti in po Bogu, zato človek išče resnico, ki bi ustvarila harmonijo med zunanostjo in notranjim spoznanjem, da bi našla svoj mir in potešene hrepenenja, ki ga lahko najdemo le v Lepoti sami.

Razsežnosti, do katerih nas lahko vodi pot lepote, pa ostajajo odprte vsem, ki so ji pripravljeni radovedno slediti ter iskati odgovore na vprašanja poti, resnice in življenja.

POVZETEK

Diplomsko delo obravnava transcendentalijo lepote, ki je najprej opredeljena z osnovnimi filozofskimi definicijami in pojasnilom etimološkega izvora ter pomena besede. Zgodovinski pregled pojma lepote s teorijami najpomembnejših mislecev pokaže, da pojem lepote ni nespremenljiv, saj se je skozi zgodovino razvijal in dopolnjeval.

Pojem lepote je analiziran kot četrta transcendentalija oz. presežna lastnost, ki sodi k trojstvu *unum – bonum – verum* (eno – dobro – resnično), a je kot četrta, kasneje dodana, presežna lastnost manj znana.

Analiza pojma lepote v Svetem pismu Nove zaveze pokaže, da je lepota ena izmed poti, po kateri Bog nagovarja človeka in po kateri lahko človek spozna Boga. Posebej je izpostavljeno Pismo umetnikom (CD 82), ki ga je napisal Papež Janez Pavel II, ki poudarja vlogo umetnosti v krščanstvu, saj je ta pomembna posredovalka estetskega. Umetnost ima za krščanstvo velik pomen, saj je primerno sredstvo za posredovanje lepote in ko je vsebina umetnosti Beseda, tudi Lepote same.

Ključne besede: lepota, transcendentalije, krščanstvo, umetnost, teologija lepote, filozofija estetike

SUMMARY

The thesis concerns itself with the transcendental of beauty, which is defined by basic philosophical definitions and the explanation of the word's etymology and meaning. Historical overview of beauty as a concept, backed by the theories of some of the most prominent thinkers, shows that that the concept of beauty is not static, as it changed and developed through the history.

The concept of beauty is analysed as the fourth transcendental, which belongs to the unum – bonum – verum trinity, but is lesser known as it was added later, giving it a slightly different status than the others.

The analysis of beauty in the Bible – in the New Testament – shows the beauty as one of the ways in which God addresses man and in which man can recognise God. Letter to Artists (CD 82), written by the Pope John Paul II is often referenced as it emphasizes the value of art in Christianity as it is an important conveyer of aesthetics. Art bears an important role in Christianity since it represents a suitable agent for conveying the beauty and when its content is the word of God, also the Beauty itself.

Key Words: beauty, transcendentals, Christianity, art, theology of beauty, philosophy of aesthetics.

Reference

- Avguštin. 2011. Izbrani spisi. Ur. Igor Škamperle. *O pravi veri*. Ljubljana: Nova revija d. o. o.
- Balthasar, Hans Urs von. 2008. Lepota sveta in veličastvo Boga. *Communio* 18: 341–346.
- Bradač, Fran. 1990. Latinsko-slovenski slovar. Ljubljana: DZS. 425.
- Chapman, Emmanuel. 1941. »Some Aspects of St. Augustine's Philosophy of Beauty.« V: *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Wiley. 46–51.
- Dokler, Anton. 1915. *Grško-slovenski slovar*. Ljubljana: Knezoškofijski zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano.
- Eco, Umberto. 2008. *Zgodovina lepote*. Ljubljana: Modrijan.
- Fausti, Silvano. 2005. *Zapomni si in pripoveduj evangelij*. Celje: MD.
- Fausti, Silvano. 2008. *Skupnost bere Matejev evangelij*. Celje: MD.
- Fausti, Silvano. 2012. *Skupnost bere Lukov evangelij*. Celje: MD.
- Fisichella, Rino. 2008. Bog – začetnik vse lepote. *Communio* 18: 347–353.
- Glare, P. G. W. 1994. *Oxford Latin Dictionary*. US: Oxford University Press Inc. 1516.
- *Katekizem katoliške Cerkve*. 2008. Ljubljana: Družina.
- Klun, Branko. 2002. *Ontologija*. Skripta. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Kovač, Edvard. 2000. *Oddaljena bližina*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kreft, Lev. 1994. *Estetika in poslanstvo: Zlo v estetiki*. Ljubljana: Sophia.
- Lidell D.D., Henry George, in Scot D.D., Robert. 1811–1898. *Greek-English Lexicon*. Oxford at the Clarendon press.
- Papež Janez Pavel II. 1999. *Pismo umetnikom*. Cerkevni dokument 82. Ljubljana: Družina
- Pevec Rozman, Mateja. 2002. *Postmoderni človek pred etično odgovornostjo*. Magistrska naloga. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Priročni Latinsko-slovenski slovar 2009, s. v. »pulcher« in »pulcritūdō«. 291.
- Špelič, Miran. 2002. *Grško-slovenski slovar*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije. 92.
- Štrukelj, Anton. 2014. Lepota ozdravlja svet. *Communio* 24: 174–183.
- Ukmar, Vilko. 1972. *Po lepoti k resnici*. Ljubljana: Naše tromostovje.

Spletne povezave:

- Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. 3. 12. 2017. <https://fran.si/> (pridobljeno 18. julija 2018)
- Glosbe. 2018. <https://glosbe.com/la/en/pulchrum> (pridobljeno 10. maja 2018)
- Marija pomagaj Brezje. 2018. <http://www.marija.si/gradivo/kkc/vi-resnica-lepota-in-sakralna-umetnost/> (pridobljeno 19. julija 2018)
- Svetopisemska družba Slovenije. 10. 10. 2016. <http://www.biblija.net/biblija.cgi?l=sl> (pridobljeno 4. julija 2018)
- Youtube. 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=39NOPNizzrk> (pridobljeno 9. julija 2018).